РЕСПУБЛИКАМИЗ 2 МИЛЛИОН 700 МИНГ ТОННА ПАХТА ТАЙЁРЛАДИ

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

УЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

6-ЙИЛ ЧИҚИШИ
№ 216 (1478)
1 НОЯБРЬ ЯКШАНБА 1959 ЙИЛ
БАҲОСИ 20 ТИЙИН

СССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 1960 йилги Давлат плани тўғрисида
Қ О Н У Н

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. СССР Министрлар Совети томонидан иттифоқчи республикалар Министрлар Советлари билан биргаликда тайёрланган СССР халқ хўжалигини ривожлантириш 1960 йилги Давлат плани палаталар Бюджет комиссияларининг ва Миллатлар Совети Иқтисодий комиссиясининг тузатишлари билан бирга маъқуллансин.

2. СССР Министрлар Советига СССР халқ хўжалигини ривожлантириш 1960 йилги Давлат плани юзасидан палаталар Бюджет комиссияларининг ва Миллатлар Совети Иқтисодий комиссиясининг хулосаларида баён этилган, шунингдек СССР Олий Совети палаталарининг мажлисларида депутатлар томонидан киритилган таклифлар ва мулоҳазаларни қараб чиқиш ҳамда улар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилиш топширилсин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси К. ВОРОШИЛОВ.
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1959 йил 30 октябрь.

СССР Министрлар Совети Раиси Н. С. Хрушчевнинг халқаро аҳвол ва СССРнинг ташқи сиёсати тўғрисидаги доклади юзасидан

СССР Олий Советининг қарори

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Олий Совети СССР Министрлар Совети Раиси ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг халқаро аҳвол ва СССРнинг ташқи сиёсати тўғрисидаги докладини тинглаб ва муҳокама этиб, қарор қилади:

Совет Ҳукуматининг ташқи сиёсати батамом ва тўла равишда маъқуллансин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси К. ВОРОШИЛОВ
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ

Москва, Кремль. 1959 йил, 31 октябрь.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Советининг жаҳондаги барча мамлакатлар парламентларига

М У Р О Ж А А Т И

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети инсоният учун ҳаётий аҳамиятга эга бўлган масала юзасидан жаҳондаги барча мамлакатлар парламентларига мурожаат қилади.

Халқаро муносабатларнинг ривожланиши ғоят масъулиятли даврга кирди. Атом, электроника ва космосни эгаллаш асри фан ва техникани ривожлантириш учун чексиз, улуғвор перспективаларни очиб берди. Аммо шу билан бирга инсоният олдида ана шу буюк кашфиётлардан одамларни қириш ва моддий бойликларни йўқ қилиш мақсадида фойдаланишнинг реал хавфи вужудга келди.

Ғоят зўр вайронгарчилик келтириш кучига эга бўлган воситаларнинг ҳозирдаёқ жуда кўп запаслари тўпланган. Бироқ, зўр бериб қуролланиш тобора авж олдирилиб, ўзининг мудҳиш гирдобига янгидан-янги мамлакатларни тортмоқда ва халқларнинг тинкасини қуритмоқда. Миллион-миллион кишилар, кўп халқлар ҳали ҳам бўлса қашшоқликда яшаб, инсонга муносиб турмуш шароитидан маҳрум бўлган бир вақтда ажал қуролларини ишлаб чиқаришга ҳаддан ташқари ақл бовар қилмайдиган даражада кўп маблағ сарфланмоқда. Зўр бериб қуролланиш ва «совуқ уруш» давлатлар ўртасидаги муносабатларни ёмонлаштирмоқда, халқлар ўртасидаги алоқаларга ва мамлакатлар ўртасидаги савдо-сотиққа тўсқинлик қилувчи сунъий ғовларни вужудга келтирмоқда, уларнинг иқтисодий ривожланишига халақит бермоқда.

Зўр бериб қуролланиш инсониятни янги уруш гирдобига тортади. Давлатлар ўртасидаги муносабатларда ишончсизлик ва душманлик руҳи ҳукм сурган, қуролланган кўп миллионли армиялар бир-бирларига қарши бўлиб турган, осмонда эса ажал келтирувчи ядро қуроли ортилган бомбардимончи самолётлар учиб юрган бир вақтда нотўғри босилган кичкинагина қадам ҳалокатга сабаб бўлиши мумкин. Ўшанда саноқли минутлар ичида шундай уруш чиқиши мумкинки, бу урушда мамлакат ичкариси билан фронт ўртасида, солдатлар билан тинч аҳоли ўртасида тафовут бўлмайди. Агар халқлар, парламентлар ва ҳукуматлар воқеаларнинг бундай ривожланишига тўсқинлик қилолмасалар, у ҳолда минглаб шаҳар ва қишлоқларнинг, фабрика ва заводларнинг ер билан яксон қилиниши, юз миллионлаб кишиларнинг қирилиши, бебаҳо маданият ёдгорликларининг вайрон қилиниши муқаррар бўлиб қолади.

Бунга йўл қўймаслик учун нима қилиш керак? Вужудга келган аҳволга қандай қилиб хотима бериш керак, одамларнинг осойишта ва тинч ҳаёт кечиришларини қандай қилиб таъминлаш керак?

Уруш чиқишига йўл қўймасликнинг ҳал қилувчи ишончли воситаси бор. Бу восита — давлатларнинг ёппасига ва батамом қуролсизланишидир. Уруш олиб бориш воситалари йўқ қилинганда, қурол-яроғларнинг ҳамма турлари тугатилганда ва армиялар тарқатиб юборилганда, ана шунинг ўзи билан ер юзида мустаҳкам тинчлик учун, урушлар ва қон тўкишлар бўлмайдиган тинчлик учун шарт-шароит вужудга келтирилади.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш ҳамма давлатларни баббаравар қилиб қўяди. У бирорта ҳам мамлакатга зарар етказмайди, аксинча, у барча халқларнинг хавфсизлигини таъминлайди. Қурол-яроғларни қисқартиш соҳасидаги чоралар баъзи давлатларга фойда келтириши ва бошқа давлатларга зарар етказиши мумкин деган шубҳалар, фақат қисман қуролсизланиш ҳақида гап борган вақтда туғилган шубҳалар бўлмайди. Қуролсизланиш йўлида контроль қилиш қийинчиликлари туғилмайди. Агар батамом ва ёппасига қуролсизланиш амалга ошириладиган бўлса, у ҳолда контроль ҳам ҳар томонлама ва тўла амалга оширилади.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш халқаро муносабатлар тарихида чинакам янги даврни бошлаб беради. Социал-иқтисодий системалари турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаши мустаҳкам равишда таъминланади. Ҳамма давлатлар яхши қўшнилардек яшайди. Мамлакатлар ва халқлар ўртасида иқтисодий, маданий ва савдо алоқаларини ривожлантириш учун янги имкониятлар вужудга келади. Кўпгина халқаро масалалар ҳозирги кунда ҳал қилиб бўлмайдиган масалалар бўлиб кўринмоқда. Аммо, зўр бериб қуролланишнинг тўхтатилиши, армияларнинг тугатилиши биланоқ уларни ҳал этишнинг янги имкониятлари ва йўллари дарҳол пайдо бўлади.

Ҳозирги кунда қуролланишга сарф қилинаётган ғоят кўп моддий воситалар ва маблағлар бўшаб қолади. Бу маблағлар ҳисобига қанча-қанча уй-жойлар, мактаблар, касалхоналар, қанча-қанча заводлар, электростанциялар, плотиналар, йўллар қуриш мумкин бўлади! Ҳозирги вақтда ишчи ва деҳқонлар даромадининг тобора кўпроқ қисмини домига тортиб юбораётган солиқлар кескин суратда камаяди. Улуғвор илмий ва техника лойиҳаларининг амалга оширилиши учун битмас-туганмас имкониятлар вужудга келади, олимлар ва мутахассислар фақат тинчлик ва равнақ йўлида хизмат қилиш имкониятига эга бўладилар.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш иқтисодий жиҳатдан кам тараққий этган мамлакатлар тарихида янги саҳифа очади. Бу мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиши ҳозирги вақтда жуда суст бораётир. Осиёда, Африкада, Латин Америкасида миллион-миллион кишилар ҳали ҳам бўлса оч ва ярим оч тирикчилик кечирмоқдалар. Қуролсизланиш эса ғоят кўп моддий воситаларни ва маблағларни бўшатиб, бу адолатсизликнинг бартараф қилинишига ёрдам беради, кам тараққий этган ва мустамлака мамлакатларининг асрий қолоқлигини тугатиш процессини тезлаштиради, уларга иқтисодий ёрдам бериш учун маблағларнинг янги манбаини очиб беради.

Ҳозирги даврда ёппасига ва батамом қуролсизланишга эришиш мумкинми? Бу хаёл эмасми?

Йўқ, ҳозирги кунда бу нарса хаёл эмас. СССР Олий Совети бу мақсадга эришиш тамомила мумкин, деб қаттиқ ишонч билдиради. Агар бундан бир неча ўн йил муқаддам батамом ва ёппасига қуролсизланиш идеясини амалга ошириш учун куч ва воситалар ҳали етарлик бўлмаган экан, эндиликда бу идея ғоят кўп кишилар оммасининг, бутун-бутун халқлар ва миллатларнинг байроғи бўлиб қолди. Эндиликда бу идеяни амалга ошириш йўлида изчиллик билан кураш олиб бораётган катта бир группа давлатлар бор.

Қуролсизланиш проблемасининг ҳал этилиши одамларнинг ўзига боғлиқ. Вайронгарчилик келтирувчи қуролни одам яратган. Бу қуролни унинг ўзи йўқ қила олади ва йўқ қилиши лозим!

Ҳозирги замоннинг ана шу энг зарур масаласини ҳал этиш перспективалари шунинг учун ҳам қулайдирки, кейинги вақтларда халқаро муносабатларнинг ривожланишида яхши томонга силжиш рўй берди. Зўр бериб қуролланишни давом эттиришнинг бемаъни ва хавфли эканлигини аҳолининг тобора кенг табақалари, парламент аъзолари, жамоат ва давлат арбоблари тушуниб олмоқдалар. «Совуқ уруш»га хотима беришга, низоли халқаро масалаларни куч ишлатмасдан, музокаралар олиб бориш ва битимга келиш асосида ҳал этишга интилиш ҳамма жойда кучайиб бормоқда.

СССР Министрлар Совети Раиси Н. С. Хрушчевнинг Америка Қўшма Штатларига қилган сафари ва унинг президент Д. Эйзенхауэр билан учрашувлари халқаро кескинликни юмшатишда ғоят катта роль ўйнади.

Инсоният олдида халқаро муносабатларнинг ривожланишини янги йўлга солиш: зўр бериб қуролланишга хотима бериш, музокаралар олиб бориш методини халқаро масалаларни ҳал этишнинг бирдан-бир методи қилиб қўйиш учун реал имконият туғилмоқда.

Эндиликда ҳамма нарса халқларнинг иродасига ва қатъиятига боғлиқ.

Бунда парламентлар, ҳукуматлар ва давлат арбоблари зиммасига катта жавобгарлик юкланади. Халқлар, сайловчилар парламентларнинг ўз сўзларини айтишларини кутмоқдалар. Парламент ва ҳукуматлар низоли халқаро масалаларни ва аввало, замонамизнинг энг зарур проблемасини — қуролсизланиш проблемасини ҳал этиш йўлларини қатъий равишда ва зўр бериб қидириб топишлари лозим.

Зўр бериб қуролланишга асос бўла оладиган сиёсий, иқтисодий ёки бошқа хил сабаблар йўқ. Ўзларининг тамаъгирлик манфаатларини биринчи ўринга қўяётган, халқларнинг орзу ва интилишлари ўзлари учун ёт бўлган доиралargина қуролсизланишга қаршилик кўрсатмоқдалар. Лекин бу доираларнинг қаршилигини енгиш мумкин. Инсониятнинг ҳаётий манфаатлари бу қаршиликка зарба берилишини қатъий талаб қилмоқда.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш проблемасини ҳал этишнинг реал йўллари бор. Бу йўллар Совет ҳукуматининг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти муҳокамасига тақдим этилган таклифларида кўрсатиб берилган. Ажал ва вайронгарчилик келтирувчи қуролларни ишлаб чиқаришнинг тўхтатилиши ёки тўхтатилмаслиги, ҳамда тўпланган қурол-яроғ запасларининг йўқ қилиниши ёки йўқ қилинмаслиги, инсониятнинг ҳалокатли уруш йўлидан бориши ёки тинч тараққиёт йўлига тушиб олиши эндиликда бошқа мамлакатларнинг, биринчи навбатда энг катта давлатларнинг ҳукуматларига ва парламентларига, уларнинг хоҳиши ва истагига боғлиқдир.

СССР Олий Совети, Совет Иттифоқи ҳукуматига келганда шуни айтиш керакки, улар совет халқининг хоҳиш-иродасини рўёбга чиқариш йўлида, қуролсизланиш проблемасини ҳал қилиш, халқаро кескинликнинг юмшаганлигини мустаҳкам тинчликка айлантириш учун ўзларига боғлиқ бўлган ҳамма чорани кўрадилар.

СССР Олий Совети Совет ҳукуматининг ёппасига ва батамом қуролсизланиш программасини Бирлашган Миллатлар Ташкилоти муҳокамасига тақлим этиб, тинчлик йўлида кўрсатган ташаббусини тамомила маъқуллагани ҳолда Совет ҳукуматининг олижаноб ташаббусини бошқа мамлакатларнинг парламентлари ва ҳукуматлари тушунади ва қўллаб-қувватлайди, деб ишонч билдиради.

СССР Олий Совети барча мамлакатларнинг парламентлари ва парламент аъзолари халқларни мудҳиш офатдан — зўр бериб қуролланишдан халос қилиш, қуролсизланишга эришиш ва бутун инсоният олдида абадий тинчлик йўлини очиб бериш учун қўлларидан келган ҳамма чорани кўрадилар, деб умид қилади.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАРИ ИТТИФОҚИ ОЛИЙ СОВЕТИ

Москва, Кремль. 1959 йил, 31 октябрь.

ХАЛҚАРО АҲВОЛ ВА СОВЕТ ИТТИФОҚИНИНГ ТАШҚИ СИЁСАТИ ТЎҒРИСИДА

СССР Олий Советининг III сессиясида 1959 йил 31 октябрда ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ доклади

Депутат ўртоқлар!

Коммунистик партия Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети халқаро аҳвол ва Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати масалалари ҳақида сизларга доклад қилишни менга топширишди.

Совет Иттифоқи ҳукумати ленинча тинчликсевар сиёсатга, партия XX ва XXI съездларининг қарорларига, СССР Олий Советининг директиваларига амал қилиб, халқаро кескинликни юмшатишга ва «совуқ уруш»ни тугатишга, тинчликни мустаҳкамлаш ва халқлар хавфсизлигини мустаҳкамлаш манфаатларини кўзлаб, давлатлар ўртасида муносабатларни яхшилашга қаратилган йўлни изчиллик ва қунт билан ўтказиб келмоқда.

Шу нарсани мамнуният ҳислари билан қайд қилиб ўтишимиз мумкинки, Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатларнинг, шунингдек барча тинчликсевар кучларнинг ғайрат сарфлаганликлари туфайли, кейинги даврда халқаро вазият сезиларли даражада яхшиланди. Энг муҳими шуки, давлатлар ўртасидаги муносабатларда кескинлик анча камайди ва бутун дунёда тинчликни мустаҳкамлаш истиқболлари тағин ҳам яхшироқ бўлиб қолди. Ҳолбуки «совуқ уруш» натижасида эҳтирослар қизиб кетиб, яқиндагина шу даражага бориб етган эдики, ҳатто, бир оз учқун ҳам жаҳон ёнғинини чиқариб юбориши мумкин бўлиб қолган эди. Ғарбдаги баъзи давлатларнинг ташқи сиёсат йўли ошкора агрессив мўлжалларга, зўравонлик позициясига таянувчи сиёсат негизига қурилмоқда эди. Бундай йўлнинг илҳомчилари ўз айтганларини тинчликсевар халқларга қабул қилдирмоқчи эдилар, халқаро проблемаларни куч ёрдами билан ҳал қилмоқчи эдилар.

Халқаро ишлар соҳасида тутилаётган бундай йўлга гоҳо «озод қилиш сиёсати», гоҳо «улоқтириб ташлаш сиёсати» ёки «сиқиб чиқариш сиёсати» деб ном берар эдилар, лекин бу йўлнинг асл моҳияти ўзгармасдан қола берар эди. Чунки, бундай «озод қилинишни» сўрамаган ва истамаганларни бирор нарсадан «озод қилиш» бошқаларга ўз тартибларини зўрлаб қабул қилдириш демакдир.

Социалистик тузумнинг афзалликларининг ва яхшиликларининг нашъасини тортган ҳеч бир халқ ўзини шу тузумдан жаноб капиталистлар «озод қилсинлар» деб ва капиталистик эксплуатация тузумига қайтарсинлар, деб шу вақтгача сўраган эмас ва ҳеч қачон сўрамайди.

Капиталистик тузумдан ўзини озод қилишга муваффақ бўлган ҳеч бир халқ ўзини заводлар ва фабрикалардан, ўз давлатининг ҳамма бойликларини ўзи тасарруф қилиш ҳуқуқидан, ўз турмушини ўзи хоҳлаганича тузиш ҳуқуқидан «озод қилинишни» истаймиз деган фикрни ҳеч қачон изҳор қилган эмас. Ҳеч бир эркин халқ уни талайдиган, халқ меҳнатининг самараларини ўзлаштириб оладиган бир ҳовуч таловчилар шу халқнинг турмушига хўжайинлик қилишини ҳали шу вақтгача ҳеч қачон истаган эмас. Лекин бир қанча мамлакатларда ҳали ҳам халқни эксплуатация қилиш ҳисобига яшаб келаётган кишилар буни тушуниб олишни истамаётганга ўхшайдилар.

Бундай кишилар «сиқиб чиқариш» ёки «улоқтириб ташлаш» тўғрисида гапирганларида, бунда гап бирор кимсадан бир оз сурилиб ўз жойини беришни назокатли сўзлар билан илтимос қилиш тўғрисида борган эмас. Бунда социалистик давлатларнинг ва тинчликсевар бошқа давлатларнинг ишларига тўғридан-тўғри ҳарбий йўл билан аралашиш кўзда тутилган эди. Тинмай зўр бериб қуролланишга қаратилган йўл, «ядро қуроли соҳасида устунлик» вужудга келтириш ҳақидаги хом хаёл режалар ва шу кабилар мана шундан келиб чиққан эди. Бу ҳол шундай йўл тарафдорларининг терминологиясида ҳам ўз ифодасини топди: улар «уруш ёқасига келтириб қўйиш сиёсати» тўғрисида, «ёпирилиб қасд олиш» тўғрисида ва шу кабилар ҳақида гапирадиган бўлиб қолдилар. Иш шу даражага бориб етдики, Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик давлатларга қарши «превентив» уруш қиламиз, деб тўғридан-тўғри дўқлар қиладиган бўлиб қолдилар.

Энди замонлар ўзгарди. Зўравонлик позициясига таянувчи сиёсатни актив ўтказиб келаётганларнинг—ҳатто баъзилари бу сиёсатнинг истиқболи йўқлигини кўрмоқдалар. Фақат Ғарбдаги энг урушқоқ кайфиятда бўлган арбоблар эски формулалардан сира ажрала олмаётирлар. Эски кайфиятларнинг овозлари ҳали ҳам баъзи жойларда эшитилмоқда. Масалан, Америка конгрессининг «коммунизм қул қилиб олган халқлар» ҳафтаси деб аталган ҳафта ўтказиш ва шу халқларни озод қилиш ҳақида дуолар ўқиш тўғрисидаги шармандаси чиққан қарорини олиб кўринг. Бу қарорда «улоқтириб ташлаш»га қараганда бошқача сўзлар айтилган, лекин моҳият ўзича қола берган, бошқаларнинг ишларига аралашишга қилинган ўша даъватлар яна такрорланган.

Кўриб турибсизки, иш силжиб, «улоқтириб ташлаш» сиёсатидан олло-таолага ёлвориб, дуолар ўқиш даражасига бориб етган. Лекин бу нарсалар нимага олиб келиши мумкин? Агар Ғарб мамлакатларининг арбоблари социалистик мамлакатларнинг халқларини «озод қилиш» тўғрисида худога ёлвориб, дуо қиладиган бўлсалар, у ҳолда биз ҳам ўша мамлакатдаги халқларни капиталистлар ҳукмронлигидан озод қилишни худодан сўрай берамиз, бу билан худони оғир аҳволга солиб қўямиз **(Залда жонланиш).** Бундай шароитда худо қандай қарорга келиши мумкин? Равшандирки, агар у, одамлар кўпчилиги томонига ўтиб, демократик позицияда турса, у ҳолда бизнинг фойдамизга, социализм фойдасига қарор қабул қилинади! **(Залда жонланиш. Қарсаклар).** Лекин бу, докладнинг моҳиятидан бир оз чекиниш бўлди, дейиш мумкин.

Ҳозир Ғарбда вазиятга ҳийли сезгирлик билан баҳо бериш кайфияти устунлик ола бошлади, халқаро миқёсда вужудга келган кучларнинг нисбатини ҳийли оқилона тушуниш кайфияти устунлик ола бошлади. Бундай тушуниш эса, социалистик дунёга қарши ҳарбий куч қўлланиш учун тузилган режаларни архивга ташламоқ керак, деган хулосага муқаррар олиб келади. Турмушнинг ўзи ижтимоий системалари турлича бўлган давлатларнинг планетамизда бирга яшай оладиган бўлишларини, тинч-тотув яшашларини талаб қилмоқда.

Халқаро вазиятда кейинги вақтларда рўй берган ўзгаришларнинг асосий сабаблари нимадан иборат?

Асосий сабаб шундан иборатки, Совет Иттифоқининг, тинчликсевар социализм системасидаги ҳамма мамлакатларнинг қудрати ва халқаро таъсири ўсиб кетди. Инсониятнинг бахти шундаки, улуғ илмий кашфиётлар ва техника муваффақиятлари рўй бераётган бизнинг замонамизда жаҳонда социалистик система ташкил топди ва тез ривожланмоқда, тинчликка интилиш эса, социализмнинг узвий хусусиятидир. Шу сабабли социалистик мамлакатларнинг кучлари қанчалик тез ўсса, тинчликни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш имкониятлари шунчалик кўпаяди.

Шу билан бирга, халқаро миқёсда мустамлака қарамлигидан қутулган мамлакатлар, шунингдек тинчликнинг сақланиб туришидан ва янги урушларга йўл қўйилмаслигидан ҳаётий манфаатдор бўлган бошқа мамлакатлар тобора катта роль ўйнамоқдалар. Бизнинг замонамизда ер юзининг ҳамма китъаларида жойлашган бу мамлакатларнинг овози билан ҳисоблашмаслик мумкин эмас.

Зотан капиталистик мамлакатларнинг ўзида ҳам кейинги вақтларда тинчликсевар кучлар тобора кўпроқ таъсир ўтказмоқдалар, бу кучлар «совуқ уруш»ни тугатишни, давлатларнинг тинч ҳамкорлик қилишини талаб этмоқдалар.

Ниҳоят, тобора кўпайиб бораётган кенг доиралар, шу жумладан, капиталистик мамлакатлардаги давлат арбобларининг кўплари ҳам ядро ва ракета қуроли мавжуд бўлиб турган ҳозирги шароитда уруш мисли кўрилмаган беҳисоб қурбонларни талаб қилишини ва вайронгарчилик хавфини туғдиришини ва айниқса, янги жаҳон урушини бошлашга журъат қиладиган мамлакатларга нисбатан бундай хавф биринчи галда таҳдид солишини тушуна бошладилар.

Тинч-тотув яшаш—турмушнинг қатъий талабидир

Совет Иттифоқи, барча социалистик мамлакатлар ўзларининг тинчликсевар сиёсатлари билан инсониятга урушсиз, тинч ҳамкорлик қилиш асосида жамиятни ривожлантириш йўлини очиб бердилар.

Ҳозирги замонда бутун дунё халқларига улуғ Ленинниг тинч-тотув яшаш тўғрисидаги доно идеяларининг жуда катта аҳамияти тобора равшан бўлиб қолмоқда.

Жаҳон миқёсидаги кучларнинг ҳозирги нисбатида ва ҳарбий техника эришган ҳозирги даражада энди ҳеч ким, агар у, реалликни сезиш ҳисларини йўқотмаса, ижтимоий тузумлари турлича бўлган давлатлар ўртасидаги муносабатларни ривожлантирмоқ учун тинч-тотув яшашдан бошқа бирор йўлни, таклиф қилиши мумкин эмас.

Тинч-тотув яшаш тўғрисида Совет Иттифоқи томонидан қилинаётган таклифни «қабул қилайликми» ёки «қабул қилмайликми» деган мулоҳазаларни Ғарб мамлакатларининг арбоблари айтаётганлигини гоҳо-гоҳо эшитиб қолишга тўғри келади. Менимча, бундай мулоҳазалар масаланинг моҳияти тушуниб олинмаганлигини кўрсатади. Гап шундаки, тинч-тотув яшаш ҳозирги кунларда бирор кимсанинг илтимоси ёки истаги эмас, балки реал факт бўлиб қолди. Бу — жаҳондаги ҳозирги ҳолатдан, кишилик жамияти тараққиётининг ҳозирги босқичидан келиб чиқаётган объектив заруратдир. Ҳозирги вақтда ер юзида мавжуд бўлиб турган иккита асосий ижтимоий система ихтиёрида бўлган қурол-яроғлар ишга тушириладиган бўлса, бу нарса ҳалокатли оқибатларга олиб келган бўлур эди. Ҳозирги вақтда тинч-тотув яшашни тан олмаслигини айтаётган ва бунга қарши мунозара қилаётган киши ҳақиқатда уруш тарафдори бўлган кишидир.

Ҳозирги вақтда масала, тинч-тотув яшаш амалга оширилиши керакми, ёки йўқми, деган тарзда қўйилаётгани йўқ, агар биз жаҳон ядро-ракета уруши даҳшатларини истамас эканмиз, тинч-тотув яшашнинг ўзи мавжуддир ва давом эта беради. Ҳамма гап шундаки, оқилона асосда тотув яшамоқ керак. Гарчи уруш йўқ бўлса ҳам, давлатларнинг тўплар ва ракеталар отилишга муттасил шай қилиб қўйилган, ҳарбий самолётлар атом ва водород бомбалари ортиб, осмонда тўхтовсиз изғиб юрган шароитда яшаётганлигини оқилона иш деб ҳисоблаш мумкин бўлмаса керак. Ахир, бу самолётлар фақат учиб юраётганигина йўқ, шу билан бирга, гоҳ-гоҳ улар турли ҳалокатлар натижасида ўзларининг ажал тарқатувчи юклари билан ерга ағдарилиб ҳам тушмоқда. АҚШда шундай ҳодисалар бир неча марта юз берди. Шундай ҳодисалар рўй бераётганлигининг ўзи бу қуролни тўплаш ва у билан ўйнашиш нақадар хатарли эканлигини кўрсатувчи фактдир.

Совет ҳукумати, бутун совет халқи ижтимоий тузуми турлича бўлган давлатлар тотув яшашлари керак, деган ленинча қоидага амал қилмоқдалар ва ер юзида мустаҳкам тинчликни таъминламоқ учун ҳамма чораларни кўрмоқдалар. Шундай қилмоқ керакки, одамлар ухлаш учун ётганларида, бу бизнинг охирги тинч уйқумиз деб, уруш ҳалокати ҳар дақиқада бошланиб кетиши мумкин деб ўйламайдиган бўлсинлар. Биз оқилона асосда тинч-тотув яшашни истаймиз, давлат органлари ва жамоат ташкилотлари шу йўлда ишлашини, халқларнинг бир-бирлари билан ҳамкорлик қилишлари учун шарт-шароит яратиб берилишини истаймиз. Бу ҳамкорликка шундай принцип асос қилиниб олиниши лозимки, шу принципга кўра ҳар бир мамлакат ҳеч ким мажбур қилмагани ҳолда, ўзига лозим деб ҳисоблаган нарсасини ўзи учун танлайди ва қўшнисидан олади. Фақат шу тақдирдагина тотув яшаш чинакам тинч ва яхши қўшнилар сингари тотув яшаш бўлади.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ докладининг давоми

(Боши биринчи бетда)

Албатта, турли ижтимоий тузумдаги давлатларнинг бундай тотув яшаши шу давлатларнинг тинчлик манфаатларини кўзлаб, бир-бирларига ўзаро ён беришлари лозимлигини тақозо қилади. Айтиш мумкинки, бу нарса реалистик йўл тутишни, ҳақиқий ҳолатга ҳушёрлик билан баҳо беришни, ҳамжиҳатликни, бир-бирларининг манфаатларини ҳисобга олишни талаб қилади. Бу, тинчликни сақлаб қолиш учун курашдаги принципиал ва шу билан бирга пухта позициядир.

Турли системалар мавжудлигини эътироф қилиш, ҳар бир халқнинг ўз мамлакатига доир барча сиёсий ва социал масалаларни ўзи мустақил ҳал қилишга ҳақли эканлигини эътироф қилиш, суверенитетни ҳурматлаш ва ички ишларга аралашмаслик принципига риоя қилиш, барча халқаро масалаларни музокаралар олиб бориш йўли билан ҳал қилиш — оқилона асосда тотув яшаш мана шуларнинг ҳаммасини назарда тутади.

Тинч-тотув яшаш принциплари Бандунг конференциясида таърифлаб берилди, кейин эса, бу принципларни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ҳам маъқуллади. Гапнинг тўғрисини айтадиган бўлсак, тинч-тотув яшаш шароитида давлатлар тинчлик манфаатлари учун бир-бирларига ён беришлари лозим.

Ижтимоий тузуми турлича бўлган давлатлар тинч-тотув яшашининг ўзи ўзаро ён бериш элементлари бўлишини, манфаатларнинг ўзаро ҳисобга олинишини тақозо қилади, чунки акс ҳолда, давлатлар ўртасида нормал муносабатларни вужудга келтириб бўлмайди.

Идеология масалаларида биз марксизм-ленинизм асосида метиндек қаттиқ туриб келганмиз ва қаттиқ тура берамиз. Идеология масалаларини куч билан ҳал қилиб бўлмайди, бир давлатда ҳукмрон бўлган идеологияни бошқа давлатга зўрлаб қабул қилдириб бўлмайди. Ақли расо кишиларнинг ҳеч бири идеологик тортишувларни, ёки у, ёхуд бу мамламкатдаги давлат тузилиши масалаларини уруш билан ҳал қилиш лозим деб ҳеч қачон эътироф қилган эмас.

Капиталистлар социалистик ижтимоий тузумни маъқулламайдилар, бизнинг идеологиямиз, бизнинг дунёқарашимиз уларга ёт бир нарсадир. Худди шунингдек биз, социалистик давлатларнинг гражданлари капиталистик тартибларни ва буржуа идеологиясини маъқулламаймиз. Лекин биз туғиладиган халқаро масалаларни фақат тинч воситалар билан ҳал қилиб, тинчликда яшашимиз зарур. Ўзаро ён беришлар зарурлиги эса, мана шундан келиб чиқади.

Албатта, бу томон ҳам, у томон ҳам бир-бирларини ажратиб турган туб социал, идеология масалаларида бир-бирларига ён бермайдилар. Бунда гап бошқа турдаги ён беришлар устида бораётир. Масалан, бизга капиталистик давлатларнинг вакиллари келишади, улар бизнинг мамлакатимизда сўзга чиқиб, ўз қарашларини гапирадилар. Биз уларнинг фикрларига ҳамиша ҳам ва ҳамма масалаларда ҳам қўшила бермаймиз, лекин уларнинг бундай гапларига чидаб қараймиз. Биз ҳам капиталистик мамлакатларда бўлганимизда, нутқлар сўзлаб, ўз қарашларимизни очиқдан-очиқ айта берамиз ва у мамлакатларда ҳам афтидан, шундай чидамлилик кўрсатмоқдалар.

Ижтимоий тузуми турлича бўлган давлатларнинг тинч-тотув яшаш принципи ички ишларга аралашмасликни, ўзаро ён бериш зарурлигини компромиссларни (муроса қилишни), борингки, тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш манфаатларини кўзлаб, етилган амалий масалаларни ҳал қилишда ҳар иккала томоннинг давлатлар ўртасидаги муносабатлар соҳасида бир-бирига мослашишини ўз ичига олади. В. И. Ленин таълим бериб айтган эдики, ишчилар синфи ҳокимиятни қўлга олгунча ҳам ва ҳокимиятни қўлга олгандан кейин ҳам пухта сиёсат ўтказа билиши, турмуш талаб қилганида, ишнинг манфаатлари талаб қилганида, компромиссга йўл қўйиши, битимга кела билиши лозим.

Ҳозирги замон шароитига буни татбиқ қилганда, бу қандай маънони билдиради? Мисол учун қуролсизланиш проблемасини олиб кўрайлик. Совет ҳукумати ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида таклиф киритди. Биз бу таклифларнинг амалга оширилиши ҳамма халқлар учун тинчликни таъминлаб беради, деб ҳисоблаймиз. Бироқ, биз қуролсизланиш проблемасини ўзаро мақбул ҳал қилишга эришиш манфаатини кўзлаб, бошқа таклифларни ҳам кўриб чиқишга тайёрмиз. Проблемани бутунича ҳал қилиш имконияти ҳали мавжуд бўлмаган пайтда, яъни биз энг тўғри деб ҳисоблаган карорга келиш имконияти ҳали бўлмаган пайтда, ён беришга тайёр эканлигимизни кўрсатувчи конкрет мисол мана шу.

Иккинчи томондан, капиталистик давлатлар ҳам муайян даражада ён бермоқдалар. Маълумки, масалан, гарчи ҳукмрон капиталистик доиралар социализмга қарши бўлсалар ҳам, лекин капиталистик давлатлар бизнинг Совет давлатимизни, сўнгра эса, бошқа социалистик мамлакатларнинг кўпчилигини танидилар. Улар социалистик мамлакатлар билан дипломатик муносабатлар олиб бормоқдалар, улар билан музокаралар олиб бормоқдалар, Бирлашган Миллатлар Ташкилотида биргаликда қатнашиб, халқаро масалаларни муҳокама қилмоқдалар. Бу ҳам, албатта, ён беришдир, борингки, капиталистик давлатларнинг жаҳон социалистик системаси мамлакатлари мавжудлигини ва ривожланиб бораётганлигини реал факт деб ҳисоблашга мажбур бўлиб, ўзларини шунга мослашларидир.

Социалистик давлатлар билан капиталистик давлатларнинг тинч-тотув яшаши тўғрисида гапирган вақтимизда, у давлатларнинг ҳам, бу давлатларнинг ҳам бир-бирларининг ички ишларига аралашмасликлари кўзда тутилади. Фақат мана шундай оқилона асосдагина тинч-тотув яшаш мумкин.

Социал тузуми турлича бўлган давлатлар ўртасидаги муносабатлар практикасида ҳозирги вақтда шундай масалалар кўп учрамоқда ва учрай берадики, кескинлик туғилишига йўл қўймаслик учун бу масалаларда бир-бирининг майлига юриш, ўзаро мақбул асосда битимга келиш, янги урушнинг олдини олмоқ учун ҳамма имкониятлардан, ҳатто, жуда кичкина имкониятлардан ҳам фойдаланиш зарур бўлиб қолади.

Лекин давлатларнинг тинч-тотув яшаш манфаатларини кўзлаб, ўзаро ён беришларини принципларда ён бериш, социалистик тузумимизнинг, идеологиямизнинг моҳиятига тааллуқли масалаларда ён бериш деб бўлмайди. Идеология соҳасида ҳеч қандай ён бериш тўғрисида ва бирор хил мослашиш тўғрисида гап бўлиши ҳам мумкин эмас. Принципларда, идеология масалаларида ён бериладиган бўлса, бу, душманларимизнинг позициясига тойиб кетиш бўлади. Бу, сиёсатни сифат жиҳатидан ўзгартириш бўлади, ишчилар синфининг ишига хиёнат қилиш бўлади. Кимки, бу йўлга тушса, у социализм ишига хиёнат қилиш йўлига тушиб кетади ва, албатта, унга нисбатан шафқатсиз танқид ўтини очиш лозим.

Биз ўз ҳақиқатимизнинг кучига аминмиз, бу социалистик ҳақиқатни, социализмнинг афзалликларини бутун дунё олдида баланд кўтариб намойиш қилмоқдамиз. Биз аминмизки, капиталистик иблис социалистик мамлакатларнинг халқларини йўлдан оздиролмайди ва социалистик мамлакатларнинг халқлари социализмдан ҳеч қачон воз кечмайди. Бунинг аксини ўйлаш социализм кучига, ишчилар синфининг кучига ва унинг ижодий қобилиятларига ишонмаслик бўлади.

Совет давлати тарихида Лениннинг тинчликнинг энг муҳим масалаларини ҳал қилишга қаратилган доно ва пухта ташқи сиёсатини кўрсатувчи мисоллар оз эмас. Масалан, Брест сулҳи даврида шундай бўлган эди. Владимир Ильич Ленин ёш Совет давлатига тинч социализм қуриш имкониятини таъминлаб бермоқ учун Германия билан сулҳ тузиш вазифасини қўйди. Ленин ва партия Троцкийга қарши қаттиқ кураш олиб бордилар. Ўша вақтда Троцкий сўл эътирозлар қилиб, «на сулҳ, на уруш!» деган ўзининг машъум шиорини кўтариб чиқди, бу билан герман империалистларига йўл очиб берди. Маълумки, герман империализми Троцкийнинг авантюристлик сиёсатидан Совет мамлакатига қарши фойдаланган эди. Ёш социалистик давлат бир талай қийинчиликларни енгишга мажбур бўлди. Сиёсатдаги авантюризмнинг оқибатлари шу бўлиб чиқди.

Ҳозир, ўз-ўзидан маълумки, аҳвол бутунлай бошқача. Бинобарин, биз тарихдан олинган бу мисолни ташқи сиёсат соҳасидаги ленинча принципиалликни ва бу сиёсатни амалга оширишдаги эпчилликни кўрсатмоқ учун келтирдик.

Тинч-тотув яшашга қарши чиқаётган баъзи буржуа арбоблар социалистик мамлакатларни ва, биринчи навбатда, Совет Иттифоқини, тинч-тотув яшаш тўғрисидаги гапингиз самимий эмас, деб айблашга уринмоқдалар. Уларнинг даъвосига қараганда, биз тинч-тотув яшаш шиорини фақат вақтинча шиор тариқасида, тактика мулоҳазалари билан кўтариб чиқаётган эмишмиз, чунки марксизм-ленинизм амалда социализмнинг ғалаба қилиши учун уруш қилиш зарур, деган қоидага асосланар эмиш.

Лекин бу хилдаги даъволар марксизм-ленинизмнинг моҳиятини бузишдан бошқа нарса эмас. Марксизм ҳамиша милитаризмга қарши муросасиз курашиб келди ва ишчилар синфининг ғалабаси учун давлатлар ўртасида уруш қилиниши зарур, деб ҳеч қачон ҳисоблаган эмас. Ленин бошчилигидаги рус большевиклари босқинчилик урушларига қарши жуда муросасиз ва изчил кураш олиб бордилар. Шунингдек ишчилар ҳаракатининг энг атоқли арбоблари бўлган Август Бебель, Жан Жорес, Карл Либкнехтларни эсга олинг, улар милитаризмга ва урушга қарши актив курашган кишилар эди. Жорес 1914 йилдаги империалистик урушга қарши ҳормай-толмай кураш олиб боргани учун қурбон бўлди.

Биз, коммунистлар, шуни биламизки, уруш бўлганида, ишчилар синфининг, меҳнаткаш деҳқонларнинг, бутун меҳнаткаш халқнинг қони тўкилади, капиталистлар эса, урушлардан фойдаланиб, бойиб қоладилар. Лекин, айни вақтда коммунистлар шу нарсани айтиб келдиларки, капитализмнинг зиддиятлари жаҳонни қайтадан бўлиш учун босқинчилик урушига олиб келган экан, ишчилар синфи, халк пассив бўлиб қолиши мумкин эмас. Биринчи жаҳон уруши жаҳонни қайтадан бўлиш учун бошланган империалистик уруш эди. Ленинизм таълим бериб айтганидек, ишчилар синфи бу урушдан ўз манфаатлари йўлида фойдаланиши, империалистик урушни гражданлар урушига айлантириши, ҳокимиятни ўз қўлига олиб, ишчилар синфи, меҳнаткаш халқ хўжайин бўлиб қоладиган давлат тузиши, сўнгра эса, урушни тўхтатиши ва бутун ишни умуман босқинчилик урушлари бўлишига йўл қўймайдиган қилиб олиб бориши лозим бўлди.

Лениннинг бу қоидаларини большевистик партия биринчи жаҳон уруши даврида амалда қўлланганлигини кўрсатувчи ёрқин мисол бутун дунёга маълум. Фақат большевиклargина Совет ҳокимияти ўрнатилиши биланоқ, урушаётган давлатларнинг ҳаммасига мурожаат қилиб, уларни урушни тўхтатишга ва сулҳ тузишга чақирдилар. Иккинчи жаҳон урушини ҳам империалист давлатлар ўзгаларнинг территориясини босиб олиш мақсадида, жаҳонни қайтадан бўлиб олиш мақсадида бошладилар. Гитлерчилар Германияси, фашистлар Италияси ва милитарист Япония тор-мор қилингандан кейин, жаҳонда катта ўзгаришлар рўй берди. Европа ва Осиёнинг кўп мамлакатлари капиталистик системадан ажралиб чиқди ва бу мамлакатларда халқ демократияси тузуми, социалистик тузум ўрнатилди.

Шундай қилиб, тарихий тажриба урушларни коммунистлар эмас, балки империалистлар бошлаганликларини кўрсатади.

Биз тинч-тотув яшаш тўғрисида гапирар эканмиз, биз буни астойдил айтаётирмиз, чунки тинч-тотув яшаш Совет Иттифоқи ташқи сиёсатининг бузилмас негизидир. У ёки бу мамлакатнинг ижтимоий тузумига келганда, бу ўша мамлакатнинг ички ишидир. Биз бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашмаслик принципига қаттиқ риоя қилмоқдамиз.

Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар давлатларнинг тинч-тотув яшашига қаратилган йўлни муттасил ўтказиб келмоқдалар, энди бу йўлни Ғарбда тушунаётган кишилар тобора кўпаймоқда. Етилган халқаро масалалар устида музокаралар олиб бориш, давлат арбобларининг бир-бирларининг мамлакатларига визит қилиб боришлари, ўзаро манфаатли иқтисодий алоқалар, маданият ва фан соҳасидаги боғланишлар Шарқ билан Ғарб мамлакатлари ўртасидаги муносабатларда бўлган шундай формалардирки, Совет ҳукумати кўпдан бери ва зўр бериб талаб қилиб келган бу формалар ўзига йўл топиб олмоқда.

Халқаро муносабатларда муз эрий бошлаганлигини ҳозир ҳамма кўриб турибди. Бу эришнинг бошланишига Совет Иттифоқининг ва бошқа социалистик мамлакатларнинг куч ва ғайрат сарфлаганликлари кўп жиҳатдан ёрдам берди, албатта.

Фақат кейинги бир ярим йил мобайнида, яъни СССР Министрлар Совети ўзининг ҳозирги составида ишга тушган вақтдан бери Совет ҳукумати ядро қуроли синовларини тўхтатиш тўғрисидаги, атомсиз зоналар вужудга келтириш тўғрисидаги, Германия билан сулҳ шартномаси тузиш йўли билан иккинчи жаҳон урушининг қолдиқларини тугатиш тўғрисидаги, энг етилган халқаро масалаларни кўриб чиқмоқ учун ҳукуматлар бошлиқларининг кенгашини чақириш тўғрисидаги, ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги таклифлар сингари муҳим таклифларни илгари сурди.

Совет ҳукуматининг бу ҳаракати маълум ижобий натижалар берди. Масалан, ядро қуроли синовларини тўхтатиш ҳақида битим тузиш тўғрисида музокаралар олиб борилмоқда. Дуруст, бу музокаралар чўзилиб кетди, бироқ, ҳар ҳолда, бу музокараларда муайян олдинга силжиш бор ва бу музокаралар тез фурсатда муваффақият билан тугалланади, деб умид қилмоқ керак. Иккинчи жаҳон уруши қолдиқларини тугатиш проблемасини муҳокама қилмоқ учун, эсингизда бўлса керак, Женевада ташқи ишлар министрларининг кенгаши чақирилди, бу кенгаш муҳокама қилинган масалаларни гарчи ҳал қилиб бермаган бўлса ҳам, хар ҳолда, томонларнинг позицияларини ойдинлаштиришга ва яқинлаштиришга ёрдам берди ва умуман, ижобий аҳамиятга эга бўлди.

Совет ҳукумати Ғарбдаги энг катта давлатлар билан — АҚШ, Англия ва Франция билан муносабатларни яхшиламоқ учун бир қанча чоралар кўрди. Бу йил А. И. Микоян ва Ф. Р. Козлов ўртоқларнинг Қўшма Штатларга бориб келганликлари, сўнгра эса, АҚШ вице-президенти Р. Никсоннинг Совет Иттифоқига қилган визити ҳамда Нью-Йоркда совет виставкаси, Москвада эса Америка виставкаси ташкил этилганлиги Совет-Америка муносабатларининг яхшиланишига ёрдам берди. «Совуқ уруш» музларида биринчи дарзлар пайдо бўлди.

Буюк Британия бош министри Г. Макмиллан СССРга визит қилиб келган вақтда у билан бўлган учрашувлар Англия-Совет муносабатларини яхшилаш соҳасида ҳам, шунингдек умумий халқаро вазиятни соғломлантириш ишида ҳам сезиларлик роль ўйнади.

СССР Министрлар Совети Раиси билан АҚШ Президентининг бир-бирларига визит қилиб боришлари тўғрисида битимга келинганлиги СССР билан АҚШ ўртасида муносабатларни тубдан яхшилаш ва халқаро кескинликни умуман юмшатиш йўлида қўйилган алоҳида муҳим, анча яхши оқибатларга олиб келадиган қадам бўлди.

Америка Қўшма Штатларига қилган сафарим вақтида мен Президент Дуайт Эйзенхауэр билан, шунингдек бошқа давлат арбоблари билан, Американдаги энг хилма-хил доираларнинг намояндалари ва оддий кишилар билан учрашдим ва суҳбатлар ўтказдим. Шу учрашувлар ва суҳбатлар натижасида менда, Америка халқининг катта кўпчилиги урушни истамайди ва мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларнинг яхшиланишини тилайди, деган қатъий фикр ҳосил бўлди. Президент бошчилигида АҚШнинг кўпгина атоқли арбоблари Америка халқининг бу кайфиятларини тушунадилар, зўр бериб қуролланиш ва «совуқ уруш» натижасида вужудга келган вазиятдан ташвишланмоқдалар ва тинчликни мустаҳкамлаш йўлини топишни истамоқдалар.

Биз ҳам АҚШ турли доираларининг биз билан бевосита учрашган вакилларига, шунингдек умуман Америка халқига Совет Иттифоқи ҳукумати ва бутун совет халқи тинчликни астойдил истаётганлигини ва СССР билан Қўшма Штатлар ўртасидаги муносабатларни яхшилашга интилаётганлигини англатишга ҳаракат қилдик. Чамамда, биз бунга маълум даражада муваффақ бўлдик: энди Америка Қўшма Штатларида Совет Иттифоқининг позициясини яхшироқ тушунадиган бўлиб қолдилар.

Сизларга маълумки, Президент Эйзенхауэр билан ўртамизда бўлган учрашувлар вақтида биз, масалан, ёппасига қуролсизланиш, Германия билан сулҳ шартномаси тузиш масаласи, Берлин масаласи ва бошқа шулар сингари бир қанча катта халқаро масалалар устида, шунингдек Совет-Америка муносабатларини ривожлантириш тўғрисида фикрлашдик. Бу фикрлашув натижалари Совет-Америка қўшма ахборотида акс эттирилди. Фақат шуни илова қилмоқчиманки, бизнинг суҳбатларимиз жуда фойдали бўлди ва, бизнинг фикримизча, муайян ҳамжиҳатликка келишга, рўй берган аҳволга умуман баҳо беришда, баъзи бир конкрет муҳим масалаларга ёндашишда, СССР билан АҚШ ўртасидаги муносабатларни яхшилаш зарурлигини англаб олишда нуқтаи назарларнинг яқинлашувига ёрдам берди. Бу — умумий тинчликни мустаҳкамлаш ишига қўшилган муҳим ҳиссадир ва биз бу ҳиссани жуда қадрлаймиз.

Сизларга маълумки, менинг Франция Республикаси Президенти генерал де Голль билан учрашувим тўғрисида яқинда бамаслаҳат бир фикрга келинди. Бу учрашув СССР билан Франция ўртасидаги муносабатларнинг ривожланиши учун, умумий тинчликни мустаҳкамлаш иши учун фойдали бўлади, деб ўйлаймиз.

Франциянинг бизга қарши қаратилган ҳарбий блокларда қатнашаётганлиги унинг сиёсатига гарчи ўзининг маълум таъсирини ўтказаётган бўлса ҳам, умуман Франция билан бизнинг муносабатларимиз нормаллашиб бормоқда.

Объектив равишда қараганда бизнинг давлатларимизнинг манфаатлари ҳеч қаерда бир-бирига тўқнашмайди ва ҳар иккала жаҳон урушида биз иттифоқчи бўлганлигимиз факти тасодифий эмас, албатта. Мавжуд аҳволни турлича тушуниш мамлакатларимизнинг баъзи масалалардаги позицияларига таъсир қилмоқда, албатта. Бироқ, бу фарқ туб фарқ эмас, балки бемалол бартараф қилинса бўладиган фарқдир. Совет кишилари француз халқи билан дўст бўлиб тинчликда яшашни истайдилар, Франциянинг равнақ топишини ва улуғланишини тилайдилар. Агар олисроққа кўз ташланадиган бўлса, мен бизнинг мамлакатимиз билан Франция Республикаси ўртасидаги яхши, дўстона муносабатларга жиддий халақит бера оладиган дўнгалаклар ёки тўсиқларни кўрмаётирман.

Мен СССР Олий Советининг юксак минбарида туриб, шуни айтмоқчиманки, Президент де Голлнинг ва бош министр Дебренинг Одер-Нейссе бўйлаб ўтган чегаранинг бузилмас чегара эканлиги тўғрисида айтган реалистик гапларига юксак баҳо берамиз. Бу, ҳеч шубҳасиз, Европада тинчликни мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Ўз-ўзидан маълумки, бутун дунёдаги тинчликсевар халқлар каби совет кишилари ҳам беш йилдан бери Жазоирда олиб борилаётган уруш тўғрисида ташвишланмоқдалар. Жазоирда умумхалқ овоз беришини ўтказиш йўли билан ўз тақдирини ўзи белгилаш асосида Жазоир масаласини ҳал қилиш ҳақида Президент де Голлнинг яқинда қилган таклифлари Жазоир масаласини бартараф қилишда муҳим роль ўйнаши мумкин. Бу таклифлар декларатив таклифлар бўлиб қолмаса, Жазоир аҳолисининг эркин ва мустақил ривожланишга бўлган ҳуқуқларини ҳисобга олган ҳолда, шу таклифларни амалга оширадиган, шу билан бирга, ҳар иккала томоннинг манфаатларини келиштиришни таъминлайдиган реал чоралар кўрилган тақдирда, бу таклифлар шундай роль ўйнайди.

Маълумки, Франция билан Жазоир ўртасида тарихан вужудга келган яқин алоқалар мавжуддир. Албатта, бундан буён бу алоқалар ихтиёрийликка ва тенг ҳуқуқлиликка ҳақиқатан риоя қилган ҳолда янги, ўзаро мақбул асосга қуриладиган бўлса, у ҳолда бу нарса бу районда тинчлик ўрнатилишига ёрдам бериши мумкин. Ўтган йиллар бу хилдаги масалаларни халқларнинг хоҳишига хилоф равишда зўрлик йўли билан ҳал қилиш йўлидаги уринишлар бутунлай натижасиз бўлиб чиқишини кўрсатди ва Францияда буни тушуниш Жазоир масаласида устунлик оладиган бўлса, биз бунга хурсанд бўламиз. Совет Иттифоқи мустамлакачиликка қарши, ўз мустақиллиги ва миллий эркинлик учун курашаётган халқларга хайрихоҳ эканлигини яширган эмас ва яширмайди. Жазоир масаласини тинч йўл билан бартараф қилиш, Франциянинг халқаро обрўсини ва унинг буюк давлат сифатидаги ролини оширишга ёрдам берган бўлур эдики, буни пайқаб олиш қийин эмас.

Ҳал этилмаган масалаларни бартараф қилиш — халқаро вазиятни янада яхшилашга олиб борадиган йўлдир

Депутат ўртоқлар! Биз халқаро вазиятнинг умуман маълум равишда яхшиланишига ва «совуқ уруш» давлатлар ўртасидаги муносабатларда қалаштириб юборган уюмларни тозалашга доир конкрет чоралар кўриш тўғрисида музокаралар олиб бориш учун йўл очишга муваффақ бўлдик. Энди биз мана шундай музокаралар даврига кирмоқдамиз.

Мана шуларнинг ҳаммаси халқаро муносабатлардаги қийинчиликлар ҳозир йўқотилганлигини ёки лоақал фақат СССР билан АҚШ ўртасидаги муносабатларда бўлган қийинчиликлар ҳозир йўқотилганлигини билдирмайди, албатта. Кўп йиллардан бери қалашиб ётган қийинчиликларни, албатта, бир зарб билан йўқотиш мумкин эмас. Бунақа мўъжизалар бўлмайди. «Совуқ уруш» музини яхшигина эритиб юбормоқ ва давлатлар ўртасидаги муносабатларда анчагина яхшиланишга эришмоқ учун ҳали кўп иш қилиш керак.

Бироқ, халқаро об-ҳаво барометрининг стрелкаси гарчи биз истагандек унчалик тез бўлмаса ҳам, ҳар ҳолда, «бўронлар» ва «ёғингарчилик» нуқтасидан «ҳаво очиқ» деган нуқтага ҳаракат қилаётганлиги кўриниб турибди.

Фақат шу нарсани унутмаслик керакки, йил фасллари табиий равишда алмашинади, аммо, халқаро об-ҳаво ўз-ўзидан ўзгармайди. Давлатлар ўртасидаги муносабатларда об-ҳавонинг очиқ ва барқарор бўлишига эришмоқ учун ҳамма ҳукуматлар, энг муҳими эса, халқлар систематик, актив равишда тинчликсеварлик билан ҳаракат қилишлари зарур, халқлар ўз ҳукуматларини тинчлик йўлида ҳаракат қилишга қисташлари лозим. Халқлар халқаро кескинликнинг юмшатилишидан, ер юзида тинчликнинг мустаҳкамланишидан ниҳоят даражада манфаатдордирлар, шу сабабли улар тинчликсеварлик йўлини ўтказиш мақсадида ўз ҳукуматларига таъсир кўрсатиб турмоқ учун халқаро вазият қай тарзда тарқиб топаётганлигини яхши билишлари керак.

Хўш, бунинг конкрет маъноси нима? Бунинг конкрет маъноси, аввало, шуки, қуролсизланиш масалаларини, ниҳоят, ҳал қилиш, зўр бериб қуролланишни тўхтатиш керак. Агар биз мустаҳкам тинчликни таъминлашни истар эканмиз, иккинчи жаҳон урушининг ва урушдан кейин бошланган «совуқ уруш» даврининг мероси бўлган тугунларнинг халқаро муносабатларда ортиқ сақланиб қолиши мумкин эмас. Бундай тугунларни ечиб ташлаш ва очиб юбориш керак.

Бунда аллақачон етилган вазифани ҳал қилиш — Германия билан сулҳ шартномаси тузиш зарурлигини кўзда тутмоқ керак. Гитлерчиларга қарши коалицияда қатнашган собиқ иттифоқчилар ўртасида Германия масаласида рўй берган жиддий зиддиятлар, Ғарбий Германияда милитаризмнинг тикланиши ва реваншчилик тенденцияларининг бош кўтариши, ҳар иккала герман давлати ўртасидаги муносабатларда бўлган кескинлик — мана шуларнинг ҳаммаси Европада бўлган вазиятни хатарли оқибатларни туғдирадиган беқарор вазият қилиб қўймоқда. Реал равишда мавжуд бўлган иккала герман давлати билан сулҳ шартномаси тузиш шу проблемаларнинг ҳаммасини анча даражада ҳал қилган бўлур эди ва бу билан Берлин масаласи ҳам ҳал қилинган бўлур эди.

Совет ҳукуматининг Германия масаласидаги позицияси неча марталаб баён қилиб ўтилди, шу сабабли, бу ҳақда муфассал гапириб ўтиришимнинг ҳожати йўқ. Бизнинг позициямизни мен Президент Эйзенхауэр билан бўлган суҳбатлар вақтида ҳам баён қилиб ўтдим, маълумки, Германия масаласи устида музокараларни яна бошлаш матлуб эканлиги тўғрисида битимга келинди.

Умуман Европадаги аҳвол ҳали ҳам бир талай ташвиш туғдираётганлигини айтмасдан ўтиб бўлмайди. Бир-бирига бевосита бетма-бет бўлиб турган ҳар иккала томоннинг катта қуролли кучлари шу районда тўпланган. Ғарбий Европада жуда кўп чет эл ҳарбий ҳаво ва ҳарбий денгиз базалари жойлаштирилган; бундан ташқари, ҳозир у ерда яна ракета-ядро базалари ҳам қурилмоқда. Жаҳон жамоатчилигининг норозилигига қарамай, тинчликни таъминлаш манфаатларига хилоф равишда Ғарбий Германия армияси ядро ва ракета қуроли билан қуроллантирилмоқда. Шу сабабли янги ҳарбий портлаш хавфи борлигини бир дақиқа ҳам унутиш ярамайди.

Европадаги вазиятни қандай қилиб юмшатиш тўғрисида, шу районда яшаб турган ҳамма халқлар учун хавфсизликни қандай қилиб таъминлаш тўғрисида биз неча марталаб таклифлар киритдик. Биз бу йўлда катта оқибатларга олиб келадиган қадамлар қўйишга ҳам, ҳар қандай оқилона қисмий чоралар кўришга ҳам тайёрмиз. Бизнинг истагимиз фақат битта, у ҳам бўлса иш олдинга силжисин, Европадаги аҳвол яхшилансин, Европа тугуни чигаллигича ва ечилмаган ҳолда қола бермасин деймиз.

Яқин ва Ўрта Шарқ ер юзидаги нотинч районлардан бири бўлиб қолмоқда. Бу райондаги аҳвол ҳар хил чатоқликлар туғдириши мумкин. Дуруст, ҳозир империалистик давлатлар бу район мамлакатларининг ички ишларига яқин ўтмишда бўлганидек, тўғридан-тўғри ҳарбий йўл билан аралашаётганлари йўқ, лекин бу райондаги аҳвол нормал ҳолатда бўлишдан ҳали узоқда.

Тўппа-тўғри айтмоқ керакки, чет давлатлар баъзи давлатларнинг территорияларидан учинчи мамлакатларга қарши ҳарбий тайёргарликлар кўрмоқ учун плацдарм тариқасида илгаригидек, қисман эса, ҳатто, тағин ҳам кўпроқ даражада фойдаланаётганликлари бу райондаги вазиятни соғломлаштирмайди.

Агрессив блокларнинг қатнашчилари бўлган мамлакатлар ўз территорияларини чет эл ҳарбий базаларини жойлаштирмоқ учун бериб қўяётганликлари билан умумий тинчликни мустаҳкамлаш манфаатларига етказилаётган зарар тўғрисида мен неча марталаб гапириб ўтган эдим. Бугун мен бу масалага яна қайтмоқчиман.

Дарҳақиқат, ўз миллий территориясини Совет Иттифоқига қарши қаратилган чет эл ракета-ядро базалари қуриш учун бериб қўйишни ўз сиёсатининг асосий принципи сингари бир ишга айлантириб юборган давлатнинг тинчлик ишига ёрдамлашуви тўғрисида гапириш мумкинми, ахир. Бизнинг жанубий қўшнимиз бўлган мамлакат бўлмиш Туркия НАТОда ҳам, СЕНТОда ҳам қатнашмоқда, фақат масофанинг узоқлигидан бўлса керак, ҳали СЕАТОга киргани йўқ. Бироқ, агар унга номи «ёрдам» деб аталган нарса ваъда қилинадиган бўлса, масофанинг узоқлигига ҳам қараб турмайди. Тўғри, «ёрдам» ваъда қилиш — бу, ёрдамни бериш деган гап эмас. Менимча, агар Туркиянинг ҳукмрон доираларига бир оз миқдор пул ваъда қилинса, бас, улар ҳеч сўзсиз қувона-қувона СЕАТОга ҳам ва яна ҳар қандай «АТО»га ҳам кирган бўлур эдилар. **(Залда кулги).**

Лекин Туркиянинг ҳарбий блокларда қатнашувидан қандай асосий натижа келиб чиқди? Туркия территорияси чинакам ҳарбий плацдармга айлантирилди. Энди бу территорияда ядро зарядлари ўрнатилган чет эл ракеталари ҳам жойлаштирилади. Бу нарса, аввало, Туркиянинг ўзининг хавфсизлигига путур етказадики, буни гапириб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак.

Туркиянинг ташқи сиёсатдаги бу йўли хатарли эканлиги тўғрисида неча марталаб гапириб ўтдик ва давлатларимиз ўртасида яхши қўшничилик муносабатлари ўрнатиш манфаатларини кўзлаб конкрет таклифлар киритдик. Муносабатларимиз дўстпарварлик ва ҳамкорлик руҳида, нисбатан яқин ўтмишда Камол Отатурк сингари атоқли арбоб Туркия сиёсатини белгилаб турган вақтда унинг сиёсати учун характерли бўлган руҳда қурилишини астойдил истаймиз.

Яна бир жанубий қўшнимиз — Эрон билан бўлган муносабатларимизга келганда, бу муносабатларнинг яхшиланишини талаб қилган жиҳатлари ҳали кўп. Кейинги йилларда Совет ҳукумати Эрон билан яхши, дўстона муносабатлар ўрнатишга қаратилган бир қанча катта чоралар кўрди. Бироқ, Эрон раҳбарлари ўз мамлакатининг миллий манфаатларига хилоф равишда СЕНТО ҳарбий блоки доирасида ҳам, шунингдек бу блок доирасидан четда ҳам Совет Иттифоқига қарши қаратилган ҳарбий мажбуриятларга ўзларини боғлаб қўйишни афзал кўрдилар.

Кези келганда, илгари Бағдод пакти деб аталган бу блокнинг номи тўғрисида гапириб ўтай. Бу блок яқин ўтмишнинг агрессив кучлар учун аянчли бўлган сабоқларини ҳисобга олиб, энди ўзига «марказий шартнома ташкилоти», қисқартилган ҳолда эса — СЕНТО деб ном қўйиб олди. Бу жуда характерлидир. «Сутдан оғзи куйган киши совуқ сувни ҳам пуфлаб ичади» деган яхши мақол бор. Бағдод пакти шарманда бўлди. Энди унинг илҳомчилари ўз пактларига Анқара пакти ёки Теҳрон пакти деб ном қўйишга ботинолмадилар, балки ҳеч бир жой билан боғланмаган «СЕНТО» деган номни ўйлаб чиқардилар.

Ҳа, уларнинг ниятини тушуниш мумкин! Энди уларда бу пактнинг лоақал номи сақланиб қолади, деган катта ишонч бор. **(Залда кулги).**

Очиқ айтмоқ керакки, бундай сиёсат тинчликни мустаҳкамлаш ва Совет-Эрон муносабатларини яхшилаш манфаатларига мос бўлиб тушмайди. Эрон сиёсатининг бундан кейин қандай йўлдан бориши тўғрисида бу мамлакат сиёсатини белгилаб турган кишиларнинг конкрет ишларига қараб ҳукм юритмоқ керак.

Аммо, жаҳоннинг бу районидаги кескинликни юмшатиш ва қўшни тинчликсевар мамлакатлар билан муносабатларни яхшилаш ишига ўз ҳиссаларини қўшмоқ учун Туркия ва Эроннинг ҳамма объектив имкониятлари бор.

АҚШ ва Ғарбдаги бошқа баъзи давлатларнинг Хитой Халқ Республикасига муносабати масаласи ҳозирги кунда халқаро жамоатчиликни жиддий ташвишга солмоқда. Халқ Хитойи 650 миллион кишидан иборат аҳолиси бўлган ва халқаро ҳаётда, ҳеч шубҳасиз, жуда катта роль ўйнаётган буюк мамлакатдир, Ғарб давлатларининг ҳукмрон доиралари эса, Хитойни иккинчи даражали давлатга айлантирмоқчилар.

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ докладининг давоми

Битта Хитой эмас, балки иккита Хитой бор, деган фикрни ўтказишга Ғарбда ҳали ҳам уринмоқдалар. Бироқ, ҳар бир мактаб ўқувчисига маълумки, фақат битта Хитой бор ва Хитой Халқ Республикасининг пойтахти Пекиндадир. Тайвань деб аталган Хитой борлигини ҳеч ким ҳеч қачон эшитган эмас, Хитойнинг пойтахти ҳам ҳеч қачон Тайбэйда бўлган эмас ва бўлмайди.

Бундан ташқари, АҚШ ва унинг иттифоқчилари тутган позиция натижасида Хитой Халқ Республикасининг Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги ҳуқуқлари шу вақтгача тикланган йўқ, ваҳоланки бу ҳол ақлга тўғри келмайдиган иш эканлиги ҳаммага маълум. Хитой иттифоқчилар томонида туриб Японияга қарши урушди. У, Бирлашган Миллатлар Ташкилотини таъсис қилувчилардан биридир ва Хавфсизлик Кенгашининг доимий беш аъзосидан биридир. Энди бўлса, Хитойда улуғ революция ғалаба қилганлиги натижасида Хитой халқининг иродаси билан Хитой вакили бўлиш ҳуқуқидан маҳрум этилган қаллоблар Бирлашган Миллатлар Ташкилотида Хитойнинг ўрнини олиб ўтирибди. Эмиграцияда ўз умрининг охирги кунларини кечираётган Керенский Совет Иттифоқи халқлари ва Совет ҳукумати номидан гапиришга ҳақи бўлмаганидек, бу кишиларнинг ҳам Хитой ва хитой халқи номидан гапиришга сира ҳақи йўқ.

Маълумки, бундан ўн йил муқаддам халқ революцияси ғалаба қилганлиги натижасида Хитойда эски чириб қолган режим ағдариб ташланди, Чан Кай-ши ҳукумати эса улоқтириб ташланди. Хитой Халқ Республикаси тузилди. Хитой Халқ Республикаси ҳукумати мамлакатда шуқадар катта обрўга ва ишончга эгаки, Хитойнинг бутун кўп асрлик тарихида битта ҳукумат ҳам ҳеч қачон шундай обрўга ва ишончга эга бўлмаган эди. Совет Иттифоқи Хитой Халқ Республикаси билан ва унинг ҳукумати билан жуда дўстона муносабатларда бўлиб келмоқда. Хитой Халқ Республикаси ўз умрининг иккинчи ўн йилига ўтган ҳозирги вақтда, Хитойда жуда катта сиёсий ва социал-иқтисодий ўзгаришлар амалга оширилиб, экономикани ва маданиятни ривожлантиришда зўр муваффақиятлар қўлга киритилганидан кейин «икки Хитой» деган ақлга сиғмайдиган позицияни ҳимоя қилувчилар, айниқса кулгили бўлиб кўринмоқдалар.

Қўшма Штатлар очиқ кўриниб турган фактларга ва тарихий ривожланишнинг боришига хилоф равишда ҳозир ҳам ағдариб ташланган чанкайшичилар режимининг қолдиқларига ёпишиб олмоқда, чанкайшичиларнинг Тайванда ўрнашиб олишига ёрдам берди ва ўз қуролининг кучи билан уларни қўриқлаб турибди. Бу билан мамлакатдаги революцион-озодлик процессининг тугалланишига, ҳозир Хитой территориясининг бутун қолган қисмида ривожланиб бораётган давлат системасини Тайванга ва Хитойнинг бошқа ерларига жорий қилишга халақит беришга уринилмоқда.

Хитойнинг ички ишларига аралашиш, географияни «тузатишга» ва «икки Хитой» бор деган сунъий вазият туғдиришга уриниш, халқларнинг «совуқ уруш»ни тугатиш йўлидаги интилишларига зид бўлиб тушмоқда ва Узоқ Шарқда кескин аҳволни вужудга келтирмоқда.

АҚШга борган вақтимда бўлиб ўтган суҳбатларда Хитой ҳақида ҳам гаплашилди. Ўшанда мен Совет ҳукуматининг Тайвань масаласи деб аталган масала тўғрисидаги нуқтаи назарини ҳам, Хитойнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги ҳуқуқларини тиклаш масаласи тўғрисидаги нуқтаи назарини ҳам гапириб бердим. Бироқ, шундан сўнг орадан сал вақт ўтгач, давлат секретари жаноб Гертер ва унинг ўринбосари жаноб Диллон СССР билан Хитой ўртасидаги муносабатларнинг характерини атайин бузиб кўрсатишга, Хитой Халқ Республикасининг ўз ички ва ташқи сиёсати масалаларини ҳал қилишдаги суверенлигини шубҳа остига олишга уриниб, ўз нутқларида Совет Иттифоқига қарши психологик атака сингари бир нарса бошладилар.

Американча қандай деб айтишни билмайман, лекин бундай уринишларни русча қилиб, от мантиқи деб аташ мумкин. **(Залда кулги).** Дарҳақиқат, халқ Хитойи улуғ суверен давлат эканлиги, унинг ҳукумати мустақил ички ва ташқи сиёсат ўтказаётганлиги ҳаммага равшан-ку. Шунинг учун ҳам американикларнинг ўзлари давлат департаменти вакиллари томонидан айтилган гапларни жуда ҳақли равишда масхара қилиб кулмоқдалар. Американик машҳур публицист Уолтер Липпман, масалан, бундай гаплар халқаро ҳамкорликни яхшилаш ишига фақат зарар етказиши мумкин, деб ва АҚШнинг давлат арбоблари Совет Иттифоқининг Хитой Халқ Республикаси билан муносабатлари тўғрисида халқ олдида бундай расмий шарҳлар билан чиқишлари номуносиб иш, деб тўғри уқтириб ўтди. Гертер ва Диллон жаноблари шуни билишлари керак эдики, Совет Иттифоқи ва Халқ Хитойи тўғрисида гап борганида, бундай усуллар бирор натижа бериши мумкин эмас.

Масаланинг моҳиятига келганда, шуни эслатиб ўтиш мумкинки, Япония тор-мор келтирилгандан кейин, Тайвань (американиклар уни Формоза деб аташни афзал кўрадилар) Хитойга қайтариб берилган эди. Хитойнинг Тайванга бўлган ҳуқуқлари АҚШнинг марҳум президенти Рузвельт қўл қўйган Қоҳира декларациясида ва собиқ президент Трумэн имзо чеккан Потсдам декларациясида, шунингдек Япониянинг таслим бўлиши тўғрисидаги актда қайд қилиб ўтилган эди. АҚШ ҳукумати Тайвань Хитойга қайтариб берилганлигини ва шундай қилиб, бу проблема узил-кесил ҳал бўлганлигини ўз вақтида эътироф қилган эди. Жаноб Трумэн 1950 йилда, АҚШ президенти бўлиб турган вақтда, Тайвань Хитойга қайтариб берилди ҳамда АҚШ ва бошқа иттифоқчи давлатлар Хитой ҳукуматининг бу оролда ўз ҳукмини ўтказишига рози бўлдилар, деб айтган эди.

Шундай қилиб, Тайвань масаласи деб аталган масала — хитойларнинг хитойлар билан ўзаро муносабати масаласидир, Хитойнинг нуқул ички ишидир. Агар Хитойнинг ички ишларига аралашилмаганда эди, Америка Қўшма Штатлари ҳарбий мадад бериб турганлиги ва чанкайшичилар режимининг қолдиқларини ҳимоя қилиб турганликлари натижасида Тайванда сунъий равишда вужудга келтирилган ҳолат бўлмаганида эди, ҳеч қандай халқаро мушкулликлар пайдо бўлмас эди.

Биз шу нарсага аминмизки, Тайвань ва бошқа ороллар қолган Хитой билан қайта қўшилади. Ҳар қандай таҳдидлар ёки таҳдид ишоралари бу ишда бутунлай ўринсиздир. Шу нарсани кўзда тутмоқ кераккки, ҳатто, кичкина мамлакат ҳам ўз миллий истак-орзуларини рўёбга чиқаришга интилганида, кўпинча уни таҳдидлар тўхтатолмайди. Хитой Халқ Республикасидек шуқадар катта мамлакат тўғрисида гап борганида, таҳдидлар, айниқса ўринсиздир.

Хитойнинг ҳаракатлари учун СССР жавобгар, деб гапираётганлар шуни билиб қўймоқлари керакки, Хитой Халқ Республикаси ҳеч кимнинг васийлик қилишига муҳтож эмас. Халқ ҳукумати ўз сиёсатини ўтказмоқда ва ўз халқининг, Хитой Халқ Республикасининг муносиб вакили бўлиб турибди.

Хитой Халқ Республикасининг иттифоқчиси бўлган Совет Иттифоқи тўғрисида гапириладиган бўлса, биз иттифоқчи сифатида бу масъулиятни зиммамизга олишга розимиз. Хитой халқининг ва Хитой Халқ Республикаси ҳукуматининг Хитойга тегишли бўлган, лекин чет эл қўшинлари оккупация қилиб олган Тайванни ва бошқа оролларни Хитой давлати составига қайтариб олишга интилаётганлиги Совет Иттифоқига яқин ва тушунарлидир. Хитой Халқ Республикаси ҳукумати бу масалани ҳал қилишга эришмагунча, бу масалада Хитой Халқ Республикаси ҳукуматини тўла равишда қувватлаймиз ва қувватлай берамиз, чунки юридик ва маънавий ҳуқуқлар Хитой томонидадир. **(Давомли қарсаклар).**

Узоқ Шарқдаги бошқа проблемалар орасида Корея масаласи диққатга сазовор масаладир. Бу мамлакат икки қисмга ажратиб қўйилган. Корея ярим оролидаги ҳозирги вазият шундайки, ҳозир у ерда ҳарбий можаро пайдо бўлмаса керак. Дуруст, қартайиб қолган Ли Син Ман ҳарбий талвасани кучайтиришга уринмоқда, лекин Корея Халқ Демократик Республикаси унинг дўқларига парво қилмай, комил ишонч билан социализм қурмоқда. Ҳозир Корея Халқ Демократик Республикасидаги иқтисодий аҳвол ҳам, сиёсий аҳвол ҳам яхши, мамлакат уруш етказган жароҳатларни муваффақиятли тузатмоқда ва кундан-кунга мустаҳкамланмоқда.

Жанубий Кореядаги аҳвол бутунлай бошқача. У ерда экономика, айниқса қишлоқ хўжалиги инқирозга юз тутишда давом қилмоқда. Жанубий Корея хонавайрон қилинди, ҳатто, Ли Син Ман ҳам ўз фуқароларининг Шимолий Кореядаги ўз қардошларига қарши уруш бошлашни сира истамаётганликларини ҳисобга олмаслиги мумкин эмас. Бундан ташқари, Ли Син Ман, афтидан, шуни тушунадики, агар у Корея Халқ Демократик Республикасига қарши уруш бошлайдиган бўлса, бу уруш тез фурсатда катта урушга айланиб кетиши мумкин. Ли Син Ман эса фақат Жанубий Кореянинггина эмас, Корея Халқ Демократик Республикасининг ҳам иттифоқчилари борлигини жуда яхши билади. **(Қарсаклар).**

Жанубий Кореянинг сиёсатини белгилаб турган асосий куч тўғрисида гапириладиган бўлса, бизда Америка Қўшма Штатлари у ерда ҳарбий можаро чиқариш йўлини қидирмаётирлар, деган таассурот туғилмоқда. Ҳозирги вақтда ер шарининг бу қисмида ҳам кучларнинг нисбати идеология масалаларини уруш йўли билан ёки бошқа бирор нотинч воситалар билан ҳал қилишни истаганлар фойдасига ўзгараётгани йўқ.

Шундай қилиб, Корея масаласини узил-кесил ҳал қилишни қадам-бақадам тайёрламоқ учун қулай шарт-шароит вужудга келмоқда. Бу ишни Жанубий Кореядан чет эл қўшинларини олиб кетишдан бошламоқ керак. Агар Кореяда чет қўшинлари бўлмаса, унинг ишларига четдан туриб аралашиш бўлмаса, биз аминмизки, корейсларнинг ўзлари Шимол билан Жанубни бир-бирига аста-секин яқинлаштириш тўғрисида бамаслаҳат тезроқ бир фикрга келадилар, бу эса, Кореянинг миллий бирлигини тинч демократик асосда қайта тикламоқ учун замин вужудга келтирган бўлур эди.

Лаосдаги аҳвол масаласи кейинги вақтларда хунуклашиб қолди. Бу масала қандай пайдо бўлди? Ҳаммага маълум бўлган Шарқи-Жанубий Осиёда тинчликни мустаҳкамлаш тўғрисида ўйлашдан кўра агрессив СЕАТО блокини кенгайтиришни кўпроқ ўйлаётган доиралар, дастлаб Лаос билан шуғулланиш учун 1954 йилдаги Женева кенгашининг қарорига биноан тузилган Халқаро комиссиянинг ишини тўхтатишга муваффақ бўлдилар. Шунинг кетидан ўша доираларнинг ўзи Лаоснинг ўзидаги аҳволни чатоқлаштирадиган ишларни қилдилар, Лаосда Женева битимларини тўғридан-тўғри бузиб, собиқ Патет-Лао кучларини таъқиб қилиш бошланди, қурол-яроғ ҳам ишга солинди. Гарчи Лаосдаги ҳарбий операциялар взводга қарши взвод миқёсида олиб борилаётган бўлса ҳам, бутун дунёда керагидан ортиқ шовқин-сурон кўтарилди.

Совет Иттифоқига келганда, агрессив кучларга озиқ берадиган лоақал кичкина уруш манбаининг ҳам Лаосда бўлишига қаршимиз. Оқилона иш кўрилган ва халқаро битимларга риоя қилинган тақдирда, у ерда бўлаётган тўқнашувларни тугатиш мумкин, вазият эса, нормаллаштирилиши мумкин. Энг муҳими шуки, буюк давлатлар бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмасликлари керак, чунки акс ҳолда, номатлуб натижалар келиб чиқиши мумкин.

Бизга дўст бўлган икки давлат, яъни қардошларча дўстликнинг узилмас иплари орқали биз билан боғланган Хитой Халқ Республикаси ва дўстона муносабатларимиз муваффақиятли равишда ривожланаётган Ҳиндистон Республикаси чегарасида кейинги вақтда рўй берган жанжалларга жуда афсусланамиз. Бу жанжаллар натижасида ҳам у томондан, ҳам бу томондан бир қанча кишилар қурбон бўлганлигига, айниқса ачиндик. Ҳалок бўлганларнинг ота-оналари ва энг яқин кишилари бошига тушган жудоликнинг ўрнини ҳеч нарса билан тўлдириш мумкин эмас. Хитой-Ҳиндистон чегарасидаги жанжаллар такрорланмаса, низоли чегара масалалари дўстона музокаралар олиб бориш йўли билан ҳар иккала томонни қаноатлантирадиган қилиб ҳал қилинса, биз бунга хурсанд бўлур эдик.

Совет Иттифоқининг ҳамма мамлакатлар билан бўлган ўзаро муносабатлари тўғрисида гапириб ўтиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман. Мен бу ерда ҳозирги халқаро аҳвол учун бирор даражада ташвиш туғилаётган энг муҳим масалаларнигина айтиб ўтдим. Ер юзининг бошқа мамлакатларида ва жойларида кейинги вақтларда бирор алоҳида ўзгариш бўлгани йўқ.

Фақат шуни айтиш мумкинки, давлатларнинг кўпчилиги билан, айниқса Совет Иттифоқи билан дўстона муносабатлари ўсиб ва мустаҳкамланиб бораётган давлатлар билан бўлаётган муносабатларимиздан мамнун бўлишимиз учун ҳамма асослар бор. Лекин ҳозирча биз билан зарур ҳамжиҳатликка эришмаган давлатлар билан ҳам муносабатларни яхшилашни, ўсиб, дўстликка айлана оладиган тўла ҳамжиҳатлик бўлишига эришишни истар эдик.

Халқаро кескинлик юмшатилганлиги Шарқ мамлакатлари билан ҳам, Ғарб мамлакатлари билан ҳам алоқаларимиз ҳажмини янада кенгайтиришга олиб келди. Биз ленинча тинчликсевар сиёсатимизни қаттиқ туриб ўтказишимиз лозим ва биз бу сиёсатни сира оғишмай изчиллик билан ўтказа берамиз. **(Давомли қарсаклар).**

Қуролсизланиш проблемаси ҳал этилиши керак!

Депутат ўртоқлар!

АҚШга қилган сафарим вақтида Совет ҳукумати номидан ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги таклифни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг муҳокамасига тақдим этдим. Сизларга маълумки, Совет Иттифоқининг бу таклифига дунёнинг барча мамлакатларида юксак ижобий баҳо берилди.

Биз, совет кишилари, қуролсизланиш проблемаси замонамизнинг энг муҳим проблемаси деб ҳисоблаймиз. Инсониятнинг қайси томонга — тинчлик ёки уруш сари бориши ана шу проблемани ҳал этиш йўлини топа олишга боғлиқдир. Ҳозирги кунда бу тўғрида икки хил фикр йўқ шекилли.

Инсоният тарихида халқлар ўз меҳнатларининг жуда катта улушини вайронгарчилик воситаларини тайёрлаш учун ҳеч қачон ҳозиргидек сарф қилишга мажбур бўлмаган эди. Зўр бериб қуролланиш кенг тус олиб кетди. Армиялар сони ўсмоқда, оддий қурол-яроғлар деб аталган қурол-яроғлар [illegible] ва такомиллаштирилмоқда, ядро бомбалари ва ракета қуроллари доим кўпайтирилмоқда. Америкада чиқадиган «Нью-Йорк геральд трибюн» газетасининг хабар беришича, 1945 йил июль ойидан бошлаб ўтган йилнинг охиригача 250 га яқин ядро бомбалари портлатилган, уларнинг умумий қуввати тахминан 100 миллион тонна тринитротолуолни ташкил этади. Ана шу портлатишларнинг қуввати биринчи ва иккинчи жаҳон урушларини бирга қўшиб ҳисоблаганда бу урушлар вақтида портлатилган барча бомбалар, миналар ва снарядларнинг қувватидан кўп марта ортиқдир. Ядро бомбаларининг шу вақтгача портлатилган тажриба нусхалари атом ва водород қуроллари омборларида тўпланган қуролларнинг жуда оз улушини ташкил этади-ку, ахир. Зўр бериб қуролланиш инсониятни ана шундай ҳолатга келтириб қўйди!

Катта масофалар, масалан, айтайлик океанлар ҳали яқиндагина урушнинг бир қитъадан иккинчи қитъага ёйилишига халақит берадиган табиий ғов бўлиб келган эди. Биринчи ва иккинчи жаҳон урушлари асосан Европани вайрон қилган эди. Баъзи давлатлар океанларнинг нариги томонидаги жойларда ёки узоқ районларда бекиниб туриш имкониятига эга эдилар. Улар вайронгарчиликларни ва урушнинг бошқа кулфатларини ўз бошларидан кечирмай, балки ҳатто урушда жуда кўп капитал тўплашга ҳам муваффақ бўлган эдилар.

Ҳозирги вақтда аҳвол бошқача. Энг кўп вайронгарчилик келтирадиган қирғин воситаси — ядро қуроли бир неча минут ичида ер юзининг ҳар қандай нуқтасига кўчирилиши мумкин. Янги уруш ҳеч кимга шафқат қилмаган бўлур эди ва инсониятни бениҳоя қурбон беришга, вайронгарчиликка ва азоб-уқубат чекишга дучор қилган бўлур эди. Фронт орқаси билан фронт ўртасида, солдатлар билан тинч аҳоли ўртасида ҳеч қандай тафовут қолмаган бўлур эди.

Урушнинг йўлини тўсмоқ учун ёппасига ва батамом қуролсизланишни амалга ошириш зарур. Совет ҳукумати шу мақсадда сизларга маълум бўлган таклифларни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг муҳокамасига тақдим этди.

Тақдим этилган совет программасининг моҳияти нимадан иборат? Биз, давлатларнинг ёппасига ва батамом қуролсизланишларини жуда қисқа вақт ичида, тахминан тўрт йил мобайнида амалга оширишни таклиф этмоқдамиз. Бунинг маъноси шуки, барча қуролли кучлар тарқатиб юборилиши, барча қуроллар йўқ қилиб юборилиши, ҳарбий қурол ишлаб чиқариш тўхтатилиши керак. Ядро, кимё, бактериология ва ракета қуроллари узил-кесил ва абадий тақиқланиши ва йўқ қилиб юборилиши лозим. Ҳарбий министрликлар ва генерал штаблар тугатилиши, ўзгаларнинг территорияларидаги чет эл ҳарбий базалари йўқ қилиниши керак, бундан буён ҳеч кимга ҳарбий иш ўргатилмаслиги, ҳарбий мақсадлар учун ҳар қандай шаклда маблағ сарфлашга барҳам берилиши керак.

Давлатлар ихтиёрида ички тартибни ва гражданларнинг хавфсизлигини сақлаш учун мўлжалланган ва енгил отиш қуроллари билан қуролланган полиция ёки милициянинг ўзаро келишилган оз миқдордаги контингентларигина қолиши керак.

Батамом қуролсизланиш тўғрисидаги битимни ҳеч кимнинг бузишига йўл қўймаслик учун биз қаттиқ, самарали ва кенг кўламдаги халқаро контроль ўрнатишни таклиф этамиз.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш кишилик жамиятининг тараққиётида янги даврга — уруш бўлмайдиган тинч даврга ўтиш учун асос яратган бўлур эди.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш барча халқларнинг фаровонлигини ғоят юксалтиришдан ҳам далолат берган бўлур эди. Ҳарбий харажатларнинг қисқартирилиши катта ва кичик барча мамлакатлар экономикасининг тинч мақсадлар учун ишлайдиган тармоқларини кенгайтириш йўлида жуда катта моддий ресурсларни бўшатиб берган бўлур эди. Талайгина маблағларни Осиё, Африка, Латин Америкасидаги иқтисодий жиҳатдан кам тараққий этган мамлакатлар аҳолисининг хўжалиги ва турмуш даражасини юксалтиришга сарфлаш имконияти туғилган бўлур эди. Ана шу мамлакатларда кўп заводлар, электростанциялар, ирригация ва суғориш иншоотлари, уй-жойлар, мактаблар, касалхоналар қуриш мумкин бўлур эди. Барча мамлакатларнинг олимлари тинчлик манфаатлари йўлида, халқлар бахт-саодати йўлида ишлаш учун, хилма-хил соҳаларда — техника, медицина соҳасида, космосни текшириш соҳасида ва бошқа соҳаларда илмий тадқиқотларни кенгайтириш учун қўшимча равишда жуда катта имкониятларга эга бўлур эдилар. Улар илмий характердаги кўпгина буюк планларни амалга ошириш йўлида ўз кучларини бирлаштира олур эдилар.

Қуролсизланиш тўғрисидаги совет таклифлари жаҳон жамоатчилиги томонидан қандай қабул қилинганлигига доир лоақал дастлабки якунларни тўплашга ҳозир ҳаракат қилиб кўриладиган бўлса, шуни айтиш мумкинки, бизнинг таклифларимиз жаҳоннинг ҳамма мамлакатларида яшовчи аҳолининг ғоят кенг табақаларини ҳаракатга келтирди. Халқ вакиллари Умум Хитой мажлиси доимий комитети Совет ҳукуматининг қуролсизланиш ҳақидаги таклифларини маъқуллади, бу таклифлар барча социалистик мамлакатларда якдиллик билан қўллаб-қувватланди.

Қуролсизланиш проблемаси эндиликда дипломатларнинг музокара юргизиш ва экспертларнинг тадқиқот ўтказиш масаласигина бўлиб қолмай, балки инсониятнинг ғоят кўпчилиги иштирок қилаётган ижтимоий курашнинг энг муҳим масаласидир.

Америкага қилган визитим вақтида биз қуролсизланиш проблемасини президент Д. Эйзенхауэр билан муҳокама қилдик. Шу нарсани қайд қилиб ўтишдан мамнунманки, Эйзенхауэр жаноблари қуролсизланиш проблемасини ҳал этиш йўлларини қидириш зарурлигига тарафдор бўлди. Буюк Британия бош министри Макмиллан жанобларининг, Ҳиндистон бош министри Неру жанобларининг, Индонезия президенти Сукарно жанобларининг ва бошқаларнинг совет таклифлари ҳақидаги фикрлари ўтказиладиган музокаралар учун ижобий аҳамиятга эгадир, деб ҳисоблаймиз. Шу нарсани қувонч билан қайд қилиб ўтиш мумкинки, бизнинг таклифларимиз Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг шу сессиясида муҳокама қилинган вақтда делегатларнинг кўпчилиги ёппасига ва батамом қуролсизланиш идеясига ижобий қараганлигини у ёки бу шаклда изҳор қилди.

Турли мамлакатлардаги жамоатчилик, сиёсий доиралар ва саноат-савдо доиралари қуролсизланиш ҳақидаги таклифларимизга ғоят қизиқиб қарамоқда. Биз, жумладан Кентербери архиепископи Жеффри Фишернинг сўзини табриклаймиз ва ёппасига ҳамда батамом қуролсизланиш ҳақидаги совет таклифларини тўғри тушунганлиги ва бу таклифларни қўллаб-қувватлаганлиги учун унга ташаккур изҳор қиламиз. Шу нарса ғоят муҳимки, англикан черковининг бошлиғи — архиепископ ана шундай ҳаракат қилди. У, христианлик позицияларида туриб, таклифларимизнинг инсонпарварлик манфаатларини кузатганлигини эътироф қилди. Бошқа динчилар, бошқа динларнинг руҳонийлари ҳам ўз диний таълимотларида кишилар ўртасидаги тинчлик тўғрисида, халқлар ўртасида урушларга йўл қўйиш мумкин эмаслиги ҳақида айтилган гапларга ҳақиқатан ҳам амал қиладиган бўлсалар, архиепископга эргашиб борадилар, деб ўйлаш керак.

Жамоатчилик кенг доираларининг таклифларимизни маъқуллаганлиги қуролсизланиш тўғрисида бўладиган музокаралар йўлида катта ғовлар рўй бермаётганлиги ёки рўй бермаслигини кўрсатмайди, албатта. Биз реалистлармиз ва ёппасига ҳамда батамом қуролсизланиш тўғрисидаги таклифларимиз айрим кишиларнинг дидига ёқмаётганлигини яхши англаймиз. Дунёда зўр бериб қуролланиш ва «совуқ уруш» тарафдорлари ҳали ҳам бор, зўр бериб қуролланишдан жуда кўп фойда ундириб оладиган таъсири зўр капиталистик монополиялар бор. Улар ҳеч қандай воситадан ҳазар қилмай, ёппасига ва батамом қуролсизланишнинг амалга оширилишига халақит беришга уриниб кўрадилар ва улар ҳозирнинг ўзидаёқ қўл қовуштириб ўтирганлари йўқ. Дуруст, жаҳон жамоатчилигининг совет таклифларини маъқуллаганлиги уларнинг ҳозирги пайтда ана шу таклифларга ошкора қарши чиқишларига имконият бермаётир. Улар бу таклифларнинг моҳиятини бузиб кўрсатиб, бу таклифлар ҳақида бўлмағур ёлғон гапларни тарқатиб найранг ишлатмоқдалар.

Ғарбда баъзи бировлар таклифларимизнинг самимий таклифлар эканлигига шубҳа туғдиришга уринмоқдалар. Аммо, бундай қалбаки усуллар бизга маълум.

Совет ҳукумати ҳамиша қуролсизланиш тарафдори бўлиб келди. Совет давлати ташкил топган пайтданоқ биз милитаризмга қарши, қуролсизланиш учун кураш позицияларида туриб келдик. В. И. Ленин Октябрь революциясининг биринчи кунларида урушга барҳам беришга даъват этди. Совет ҳукумати армияни тарқатиб юборди, ва биз милиция системасига ўтдик. Бизга ҳужум қилганларидан кейин биз мамлакатни мудофаа қилмоқ учун армияни вужудга келтиришга мажбур бўлдик. Кези келганда шуни айтиш кераккки, бошқа ҳеч ким эмас, Германия, Англия, Франция, АҚШ, Япония бизни шундай чоралар кўришга мажбур этдилар, чунки улар ўз қўшинларини мамлакатимизга қарши юбордилар, революциянинг душманларига қуролли равишда ва моддий ёрдам кўрсатдилар. Совет халқи ўзининг революцион ғалабаларини ва Ватаннинг мустақиллигини қаттиқ туриб ҳимоя қилмоқ учун қуролланишга мажбур бўлган эди.

Кейинчалик, Миллатлар Иттифоқи тузилган пайтда Совет ҳукумати қуролсизланиш ва қурол-яроғларни тугатиш тўғрисида кенг таклифлар киритди. Бу таклифлар Совет Иттифоқининг вакили Литвинов томонидан баён қилиб берилган эди.

Ҳозирги вақтда биз дунёда таркиб топган бошқача вазиятни ва кучларнинг бошқача нисбатини эътиборга олиб, ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги таклифларни илгари сурдик.

Авваллари баъзи бировлар совет таклифлари Совет мамлакатигагина фойдалидир, чунки Совет мамлакати ўша вақтда заиф эди, деб даъво қилиб бизнинг таклифларимизни рад этган эдилар. Дарҳақиқат, ўша даврда Совет Иттифоқи ягона социалистик мамлакат эди ва, ҳозирги пайтдагига нисбатан, шубҳасиз, ғоят кучсиз эди. Лекин, шунга қарамай ўша вақтда қуролсизланиш тўғрисидаги таклифларимизни киритиш билан биз ер юзида тинчликни сақлашдан иборат инсонпарварлик идеяларига амал қилдик.

Эндиликда кучлар нисбати тамомила бошқачадир. Биз иккинчи жаҳон урушида иттифоқчиларимиз билан биргаликда кучли душманни тор-мор келтирдик. Урушдан кейин совет халқи халқ хўжалигини муваффақиятли суратда тиклаб олди, экономика ва маданиятни, фан ва техникани мислсиз юксалтиришга, кенг меҳнаткашлар оммасининг моддий фаровонлигини оширишга муваффақ бўлди. Совет Иттифоқи қудратли жаҳон давлати эканлигини ҳамма эътироф қилмоқда. Эндиликда Совет Иттифоқи якка эмас. Социалистик давлатларнинг улуғ лагери мавжудир. Бундай шароитда ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги таклифларимиз кучсизлик орқасида илгари сурилди, деб ҳеч ким даъво қилолмайди. Биз, ўз мамлакатимизни ташқаридан бўладиган ҳар қандай ҳамлалардан қаттиқ туриб ҳимоя қилиш ва душманга қақшатғич зарба бериш учун зарур нарсаларнинг ҳаммасига эгамиз. **(Давомли қарсаклар).** Биз, ўз ишимизга бошқаларнинг аралашмаслигини таъминлабгина қолмай, балки қардош социалистик мамлакатларнинг ўз ғалабаларини, ўз эркинлиги ва мустақиллигини ҳимоя қилишлари учун уларга ёрдам беришга ҳам қодирмиз. **(Давомли қарсаклар).**

Шу сабабли биз ҳозир қуролсизланиш тўғрисида таклиф киритаётган эканмиз, бу таклифлар ҳақиқатан ҳам инсонпарварлик мақсадлари билан илгари сурилаётганлиги, бу таклифлар термоядро қуроли асрида мудҳиш фалокат келтириши мумкин бўлган урушни йўқотишга қаратилганлиги тамомила аёндир. Биз, ўзимиз эга бўлган ва социалистик мамлакатлар тараққий эта борган сари ўсиб борадиган устунликлардан ҳарбий мақсадларда фойдаланишни истамаймиз.

Маркcча-ленинча назарияга асосланган бутун сиёсатимиз инсон тўғрисида, халқларнинг бахт-саодати тўғрисида ғамхўрлик қилиш билан суғорилган. Шунинг учун ҳам биз урушга қаршимиз. **(Гулдурос қарсаклар).**

Ғарб мамлакатларида куч-қудратга эга бўлиш керак ва зўравонлик позициясида туриб, кучсизларга ўз хоҳишимизни бажартиришимиз керак, деб даъво қилиб, эски фикрлардан воз кечишни истамаётган арбоблар бор. Улар совет таклифларининг реал таклифлар эканлигига кишиларнинг ишончига путур етказиш учун орқаворатдан уринмоқдалар. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясида сўзлаган нутқимда ҳам, Совет ҳукуматининг Декларациясида ҳам ёппасига қуролсизланишда умумий контроль ўрнатишга тайёр эканлигимиз очиқ равшан айтилганлигига қарамай, улар контроль тўғрисидаги таклифларимизни бузиб кўрсатишга уринмоқдалар.

Совет ҳукумати қуролсизланиш соҳасидаги ҳамма тадбирлар устидан қаттиқ халқаро контроль ўрнатишни таклиф этаётганлигига ишонч ҳосил қилмоқ учун бизнинг таклифларимиз билан жиддий танишиб чиқиш кифоядир. Биз қуролсизланишнинг ҳар бир босқичи учун контролнинг тегишли этапини ўрнатишни таклиф қиламиз. Биз, контролерларнинг қуролсизланиш процесси бошланишидан тортиб батамом тугалланганига қадар, шунингдек қуролсизланиш амалга оширилганидан кейин ҳам давлатларнинг территорияларида бўлишларини ҳам кўзда тутамиз, токи ҳеч қайси давлат урушга яширинча тайёргарлик кўрмасин. Биз, контроль ҳажми қуролсизланиш соҳасида ўтказиладиган тадбирларнинг характерига муносиб бўлиши тарафдоримиз

Биз, қуролсизланиш юзасидан ўз зиммасига муқаддас бурчларни оладиган барча давлатларнинг бу бурчларга қаттиқ риоя қилишлари учун чинакам контролни таъминлаш мақсадида, эҳтимол, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти раҳбарлигидаги тегишли органларнинг тузилишига ҳам розимиз.

Гарриман жаноблари «Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Ҳафтаси» байрам қилиниши муносабати билан сўзлаган нутқида Совет ҳукуматининг таклифларига шубҳа билан қараганлигини айтди. Бизнинг таклифларимиз унда кучли таъсир қолдирган бўлса керак. У ана шу таклифларни бутун вужуди билан қабул қилмаса керак ва шу сабабли совет таклифларига бўлган ишончга путур етказишга уринувчи қуртдек ножўя роль ўйнашни ўз зиммасига олган бўлса керак.

Қуролсизланиш тўғрисидаги масала муҳокама қилина бошлаши биланоқ скептиклар миллий кучлар ўрнига қандай халқаро кучлар вужудга келтирилиши кераклиги тўғрисидаги масалани биринчи ўринга сурдилар. Бошқа сўз билан айтганда, бунда ҳозирги вақтда блоклар сиёсати туфайли Бирлашган Миллатлар Ташкилотида кўпчиликни ташкил этган мамлакатлар таъсирида бўладиган халқаро кучларни вужудга келтириш кўзда тутилаётган бўлса керак. Бу эса НАТО, СЕАТО, СЕНТО каби ҳарбий блокларни тузиш сиёсатига жуда ўхшаб кетади. Бундай сиёсат қуролсизланиш манфаатларига асло жавоб бермайди. Биз, қуролсизланиш тарафдоримиз, лекин ҳалол қуролсизланиш тарафдоримиз.

Башарти барча мамлакатлар қуролсизланадиган бўлсалар, улар ихтиёрида қурол-яроғлар ва армиялар бўлмаса, ҳеч ким уруш бошлай олмайди. Модомики шундай экан, миллий қуролли кучлардан ташқари қуролли кучларга эга бўлишнинг нима ҳожати бор? деган савол пайдо бўлади.

Батамом ва ёппасига қуролсизланиш амалга ошириладиган бўлса, низо чиқаришга журъат этадиган у ёки бу мамлакатга нисбатан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг қарори билан маънавий таъсир кўрсатиш учун куч топиш мумкин, турли чоралар ва санкцияларни қўлланиш мумкин бўлади деб ҳисоблаймиз.

Халқаро қуролли кучларни вужудга келтириш тарафдори бўлиб майдонга чиқаётган кишилар бир мақсадни, яъни қуролсизланиш тўғрисидаги таклифларимизнинг мамлакатлар томонидан қабул қилинишига йўл қўймаслик мақсадини кўзда тутадилар. Улар сўзда қуролсизланиш идеяларини эътироф этганлари ҳолда, ҳақиқатда эски ҳолатни сақлаб қолишни, яъни ўқ-дори омбори устида яшашни, ядро қуроли қўлланиш хавфи остида яшашни истайдилар.

(Охири тўртинчи бетда)

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ докладининг охири

(Боши бир, икки ва учинчи бетларда)

Кишиларнинг соғлом фикри ғалаба қилишига ишонмоқ керак. Халқларнинг тинч-тотув яшашлари, бир-бирларига ишонишлари ва бошқа давлатларнинг ишларига аралашмасликка имкон берадиган оқилона қарорлар қачон бўлса ҳам қабул қилинади.

Тинчлик душманлари қуролсизланиш ҳақида совет программасининг обрўсини тўкмоқ учун яна битта найранг ишлатмоқдалар. Улар СССР нинг қуролсизланиш масаласидаги позицияси гўё «бўлса ҳаммаси бўлсин, бўлмаса ҳеч нарса бўлмасин» деган принципни илгари суришдан иборат, яъни сизлар ёппасига ва батамом қуролсизланишни таклиф этганингиз ҳолда, бошқа ҳеч нарсага рози эмассиз, деб даъво қиладилар. Бу, ҳақиқатга тўғри келмайди.

Бизнинг таклифларимизда агар Ғарб давлатлари ёппасига ва батамом қуролсизланишга кўнишга тайёр бўлмасалар, у ҳолда биз қуролсизланиш соҳасида доақал қисмий қадамлар қўйиш тўғрисида бамаслаҳат бир фикрга келишни мумкин ва зарур деб ҳисоблаймиз, деб очиқ-равшан айтилган. Совет Иттифоқи ядро қуролини тақиқлаш ва аввало бу қурол синовларини тўхтатиш, Европадаги тегишли мамлакатлар территорияларида чет эл қўшинлари сонини қисқартириб, контроль ва инспекция зоналарини вужудга келтириш, Марказий Европада атомсиз зонани вужудга келтириш, ўзгаларнинг территорияларидаги чет эл ҳарбий базаларини тугатиш, НАТОда қатнашувчи давлатлар билан Варшава шартномасида қатнашувчи давлатлар ўртасида ҳужум қилишмаслик ҳақида пакт тузиш ва бошқа тадбирлар ана шундай тадбирлар жумласидандир, деб ҳисоблайди.

Совет ҳукумати бизнинг таклифларимизга киритиладиган тузатишлар ва қўшимчаларни, шунингдек қуролсизланиш проблемасини ҳал этишга қаратилган бошқа таклифларни қараб чиқиш ва муҳокама қилишга тайёрдир, албатта. Аммо, қуролсизланиш тўғрисидаги масала ҳозирги вақтда жуда муҳим ва кескин тус олганлигини, шу билан бирга бу масала тез ҳал этилиши лозим эканлигини таъкидлаб ўтиш керак. Халқларнинг фаровонлиги ва хавфсизлиги ана шу масаланинг ҳал этилишига боғлиқдир, уруш бўлиши ёки тинчлик бўлиши ана шу масаланинг ҳал этилишига боғлиқдир.

Шу нарсани қайд қилиб ўтиш ёқимлики, Совет Иттифоқи билан Америка Қўшма Штатлари ўртасида ўзаро келишилганлиги туфайли Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Сиёсий комитетида ёппасига ва батамом қуролсизланиш масаласи ҳақидаги таклифларимиз маъқулланди. Англия, Франция ва бошқа мамлакатларнинг вакиллари шу масала ҳақидаги совет-америка қўшма резолюция лойиҳасини қизғин қўллаб-қувватладилар. Сизларга маълумки, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг аъзоси бўлган бошқа 80 мамлакат делегациялари ҳам ана шу қўшма лойиҳага шерик сифатида қўшилганлиги расмий суратда эълон қилинди.

Биз, ана шундай якдил қарорни қизғин табриклаймиз. Аммо биз эришилган муваффақиятлар билан хотиржам бўлиб қолмаслигимиз керак, чунки ёппасига ва батамом қуролсизланиш йўлида реал тадбирлар кўрилишига йўл қўймаслик учун бутун чорани кўраётган кучлар ҳали ҳам бор.

Дарахт пўстлоғини кемирувчи қуртлар бор, бу қуртлар дарахтни бирданига қулатмайдилар, чунки улар бундай қилишдан ожиздирлар, улар дарахт пўстлоғини кемириб, қуритиб қўядилар, дарахтни озиқлантирувчи моддалардан маҳрум этадилар. Дарахт ўсиб турган жойида қуриб қолади. Баъзи сиёсий арбоблар ҳам худди шундай ҳаракат қилиб, ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида киритган таклифларимизни кемирмоқчи бўладилар.

Қуролсизланиш душманларини фош қилиш, уларга қатъий зарба бериш зарур, токи халқларнинг порлоқ умидлари рўёбга чиқсин.

Депутат ўртоқлар! Эндиликда шу нарса равшанки, зўравонлик позициясида туриб эмас, балки ақл-идрок билан ҳаракат қилган тақдирдагина дунё олдида турган проблемаларни ҳал этиш мумкин. Бу масалаларни бирдан-бир оқилона метод—музокаралар олиб бориш методи ёрдами билан ҳал қилмоқ керак. Ҳал этилмаган барча халқаро масалаларни куч ишлатиш йўли билан эмас, балки тинч воситалар билан—музокаралар олиб бориш йўли билан ҳал этиш лозим эканлиги тўғрисида АҚШ президенти Эйзенхауэр билан бир қарорга келганлигимиз катта аҳамиятга эга эканлигини алоҳида таъкидлаб ўтишни истайман.

Башарти музокаралар ўтказиш методи тўғрисида гапирар эканмиз, ҳукуматлар бошлиқларининг кенгашини чақириш жуда муҳим аҳамиятга эгадир. Биз, ҳукуматлар бошлиқларининг кенгашини чақириш тўғрисидаги масалани, ёки, юксак доирада деб аталган кенгашни чақириш тўғрисидаги масалани, президент Д. Эйзенхауэр билан биргаликда муҳокама қилдик, бу масалада бир-биримизнинг фикримизни англаганлигимизни айтиб ўтиш керак. Маълумки, бизнинг суҳбатларимиздан кейин президент Эйзенхауэр: фикр олишув натижасида юксак доирада кенгаш чақирилишига қарши илгари билдирилган эътирозларнинг кўпи барҳам топди, деди. Буюк Британия бош министри Макмиллан жаноблари ҳам ҳукуматлар бошлиқлари кенгашини чақириш тарафдори эканлигини кўп марта айтди.

Совет ҳукумати ана шу кенгашни тезроқ чақириш мақбул эканлиги тўғрисидаги фикрга тамомила қўшилади. Биз, бошқа давлатларнинг ҳукуматлари ҳам бу масалада конструктив йўл тутади, деб умид қиламиз.

Ғарбдаги баъзи давлат арбоблари ҳозирги вақтда асосий низоли масалалар олдиндан ҳал этиб қўйилган пайтда ҳукуматлар бошлиқларининг кенгашини ўтказиш керак, деган фикрни изҳор қилмоқдалар ва шу тақдирдагина ҳукуматлар бошлиқларининг учрашуви самарали бўлади, деб даъво қилмоқдалар. Аммо, реал аҳволни ҳисобга олмаётган ёки сиёсатдан кам-хабардор бўлган одамларни чалғитишни истаётган кишиларгина шундай гапларни айта оладилар. Асосий масалалар ҳукуматлар бошлиқларининг учрашувига қадар ҳал этилганида, бу учрашув етилган масалаларни ҳал этиш учун эмас, балки биргаликда балиқ овлаш (мен балиқчи эмасман—балиқ овламайман), концертлар тинглаш ва шу сингарилар учун, яъни вақти чоғлиқ қилиш учун ўтказиладиган учрашув бўлур эди.

Ҳаётга тўппа-тўғри дангал қараш ва ҳукуматлар бошлиқларининг учрашувларидан нималар талаб қилинаётганлигини аниқ тушуниб олиш керак. Ҳозирги вақтда етилган ўткир масалаларни ҳал этиш зарур.

Маълумки, давлатларнинг вакиллари ташқи ишлар министрларининг Женева кенгашида ва бошқа халқаро конференцияларда бу масалаларнинг баъзиларини қараб чиқиш билан шуғулландилар, аммо бу масалаларни ҳал этиш йўлини топиш иложи бўлмади. Бундан ташқари айрим ҳолларда иш вазиятнинг кескинлашувига олиб келди.

Хўш, нима қилмоқ керак? Биз, энг мураккаб халқаро масалаларни катта ваколатларга эга бўлган ҳукуматлар бошлиқларигина ҳал эта оладилар, деб кўп марта айтиб келдик. Фақат уларгина узоқ йиллар давом этган «совуқ уруш» халқаро муносабатларда вужудга келтирган ғовларни ва нормал бўлмаган ҳолатни бартараф қила оладилар. Биз ҳозир шундай пайтни кечирмоқдамизки, ҳукуматлар бошлиқларининг учрашуви мутлақо зарур. Бундай учрашув нечоғлик тез ўтказилса, тинчлик иши учун шунчалик яхши.

Бизнинг фикримизча, ҳукуматлар бошлиқларининг кенгашида қандай масалаларни муҳокама қилмоқ керак?

Афтидан, ҳал этилмай келинаётганлиги дунёда энг кўп ташвиш туғдираётган ва халқаро кескинликни янада юмшатишга ҳалақит бераётган масалалар муҳокама қилиниши лозим. Бутун дунёни ҳаяжонлантираётган қуролсизланиш тўғрисидаги масала, албатта, энг муҳим ўрин олиши керак. Биз, кенгашда тинчликни мустаҳкамлаш манфаатларини кўзлаб, Германия билан сулҳ шартномаси тузиш тўғрисидаги масала ва шунга боғлиқ суратда Ғарбий Берлиндаги аҳволни тартибга солиш масаласи қараб чиқилиши лозим, деб ҳисоблаймиз. Ҳаммани қизиқтираётган бошқа халқаро масалалар ҳам қараб чиқилиши мумкин.

Барча давлатларнинг кенгаш олдидан вазиятни мушкуллаштира оладиган, кенгаш қатнашчилари ўртасидаги муносабатларда ишончсизликни кучайтира оладиган, шубҳаланиш уруғини соча оладиган ҳеч қандай тадбирларни кўрмасликка қатъий бел боғлашлари юксак доирадаги кенгашнинг муваффақиятли ўтказилишига ёрдам берган бўлур эди.

Совет Иттифоқига келганда шуни айтиш керакки, у юксак доирадаги кенгаш олдидан вазиятни янада яхшилашга бутун чоралар билан ёрдам беради.

* * *

Депутат ўртоқлар!

Совет ҳукумати халқаро муносабатларда кескинликнинг юмшашганлигини мустаҳкамлашни, халқаро кескинликни юмшатишдан бу кескинликни тамомила тугатишга ўтишни, кескинликнинг юмшашганлигини мустаҳкам тинчликка айлантириш йўлини қатъий ўтказишни халқимиз олдидаги ва бутун инсоният олдидаги ўз бурчи деб ҳисоблайди.

Шу мақсадларда:

мамлакатлар ўртасидаги муносабатларни яхшилашдан иборат актив сиёсатни амалга ошириш;

халқларнинг тинч-тотув яшашини таъминлаш учун етилган халқаро масалаларнинг ҳаммасини амалда ҳал этишга қадамба-қадам эришиш;

халқаро воқеаларнинг боришини «совуқ уруш» йўлига қайтариш ва мамлакатлар ўртасидаги муносабатларни кескинлаштиришга интилаётган кучлар ва доираларга нисбатан хушёрликни бўшаштирмаслик, урушқоқ милитарист доираларнинг ана шу позицияси асоссиз эканлигини, инсониятга зарарли ва ҳалокатли эканлигини тинмай кўрсатиб бериш лозим.

Халқаро масалаларни тинч ҳал этиш тарафдори бўлган барча кучлар ҳаракатга келтирилар экан, Ғарб мамлакатларининг сиёсатини белгиловчи раҳбар доиралар ҳозирги пайтда тинч-тотув яшаш сиёсатидан бошқа сиёсатни ўтказиш мумкин эмаслигини тушуниб олар эканлар, халқлар урушга қарши қатъий сўзларини айтар эканлар, яқин вақтлар ичида уруш хавфини йўқотиш йўлида қатъий қадамлар қўйилади ва бутун инсоният учун тинчликнинг равшан ва порлоқ йўли очилади.

Совет ҳукумати ана шу буюк вазифани ҳал этмоқ учун қўлидан келган ҳамма чораларни кўради.

СССР Олий Советининг сессияси Совет ҳукуматининг ана шу ташқи сиёсий йўлини маъқуллайди, деб ишонч билдиришга ижозат бергайсиз. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Депутат ўртоқлар!

Тинчликни мустаҳкамлаш учун, турли ижтимоий тузумга мансуб давлатларнинг тинч-тотув яшашлари асосларини мустаҳкамлаш учун бундан буён ҳам кураш олиб бориш Совет Иттифоқининг, социалистик лагердаги мамлакатларнинг, барча тинчликсевар халқларнинг зўр ғайрат кўрсатишларини талаб қилади.

Бутун дунёдаги тинчликсевар кучлар Совет Иттифоқининг, социалистик мамлакатларнинг изчил тинчликсеварлик сиёсатини тобора кўпроқ қўллаб-қувватламоқдалар. Социалистик мамлакатларнинг буюк оиласи нечоғлик мустаҳкам бўлса ва нечоғлик жипслашган бўлса, бутун дунёда тинчликни мустаҳкамлаш вазифалари шу қадар муваффақиятли ва шу қадар тез ҳал этилади.

Биз, чуқур мамнуният туйғулари билан айта оламизки, жаҳон социализм системасидаги барча мамлакатлар ҳар қачонгидан кўра кўпроқ жипслашгандирлар. Улар инсониятни урушлардан халос қилиш ва халқларнинг тинчлик ва социал тараққиёт йўлидан ривожланиб боришларини таъминлашдан иборат тарихий вазифани ҳал этиш учун бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилмоқдалар.

Совет халқи социалистик мамлакатлардаги барча халқлар билан биргаликда яқинда Хитой Халқ Республикаси ва Германия Демократик Республикасининг шонли ўн йиллигини, Польшада, Руминияда, Болгарияда халқ ҳокимияти ўрнатилган куннинг ўн беш йиллигини нишонлади. Барча социалистик мамлакатларда янги ҳаёт қурилиши муваффақиятли давом этмоқда.

Ўртоқлар, халқ демократик мамлакатларидаги қардошларимизга сизнинг номингиздан, совет халқи номидан қизғин салом айтишга ва уларнинг социализм қурилишида янгидан-янги муваффақиятларга эришувларини тилашга ижозат бергайсиз! **(Давомли қарсаклар).**

Совет Иттифоқи коммунизм қурилишининг КПСС XXI съезди томонидан илгари сурилган вазифаларини муваффақиятли ҳал этиб, комил ишонч билан олға бормоқда. Бизнинг Совет Ватанимиз ғоят юксалиб бормоқда. Етти йиллик биринчи йили плани муваффақиятли суратда тўла ва ошириб бажарилмоқда. Олий Советнинг шу сессияси етти йилликнинг иккинчи йили —1960 йил халқ хўжалик плани ва Давлат бюджетини қараб чиқди.

Етти йилликнинг биринчи йилида саноатни, қишлоқ хўжалигини, маданият ва фанни ривожлантиришда, янги катта муваффақиятларга эришилди, халқ фаровонлиги ошди. Сизларга маълумки, тўққиз ой ичида саноат давлат планини ошириб бажарди. Дастлабки ҳисобларга қараганда, йиллик план саноатда тахминан 4 процент ошириб бажарилади, бунинг натижасида пландан ташқари 40 миллиард сўмликдан кўпроқ маҳсулот тайёрланади. Социалистик қишлоқ хўжалиги ҳам юксалиб бормоқда. КПСС Марказий Комитетининг яқинда бўладиган Пленуми халқ хўжалигининг ана шу муҳим тармоғини янада ривожлантириш масалаларини қараб чиқади.

Совет халқининг сиёсий активлиги ва меҳнат ғайрати, ижодий ташаббуси, коммунистик онглилиги мислсиз ўсганлиги, унинг Коммунистик партия теварагига тош-метиндек маҳкам жипслашганлиги барча муваффақиятларимиз орасида энг асосий, энг ажойиб ва энг қувончли ютуқдир. Биз бунда барча муваффақиятларимизнинг манбаини, коммунизм тўла ғалабасининг гаровини кўриб турибмиз. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Совет халқининг янгидан-янги ғалабалари тўғрисида кун сайин хушхабарлар келиб турибди. Совет кишиларининг 1959 йилнинг бир ўзидагина уч космик ракетани муваффақиятли учириш каби зафарлари билан қувонмай, фахрланмай бўладими. Космик ракеталарнинг учирилиши бутун инсониятни қойил қолдирди. Бутун совет халқи космосга йўл очиб берган фан ва меҳнат аҳлларини улуғлайди. **(Гулдурос қарсаклар).**

Шу кунларда шонли олимларимиз ўз Ватанига яна бир гўзал совға ҳадъя қилдилар. Улар Ойга меҳр-муҳаббат билан қарадилар, Ой ҳам уларга мойиллигини билдирди, кишиларнинг назаридан ҳамиша сир тутиб келган томонини фотосуратга олишларига рухсат берди. **(Давомли қарсаклар).**

Биз, Ойни ўз чочвонини, ўтмишнинг ана шу сарқитини олиб ташлашга кўндирган совет олимлари билан ҳақли суратда фахрланамиз. **(Залда кулги, қарсаклар).** Совет фани ва маданияти тараққиётининг таъсири билан Ой чочвонини улоқтириб ташлади, замонамиз билан ҳамқадам юра бошлади ва совет олимлари олдида, совет кишилари олдида ўз чеҳрасини очди. Улар [illegible] шу осмон маликасининг сирлари билан бутун дунёнинг танишиб чиқишига имконият туғдирдилар. Улар Ойнинг рухсати билан шундай қилдилар, албатта. Бизнинг рухсат этилмаган томонга қараш одатимиз йўқ. **(Залда кулги, қарсаклар).**

Шу юксак минбарда туриб, Совет ҳукумати номидан, СССР Олий Совети номидан, Коммунистик партиямиз Марказий Комитети номидан қаҳрамон олимларни илм-фан соҳасидаги ана шу шонли зафар билан қизғин табриклашга ижозат бергайсиз. **(Давомли қарсаклар).**

Уларнинг ғалаба қилаётган коммунизм буюк мамлакатининг шон-шуҳрати йўлида, ер юзида тинчлик тантанаси йўлида янги муваффақиятларга, янги кашфиётларга ва шундай порлоқ ютуқларга эришувларини тилашга ижозат бергайсиз. **(Давомли қарсаклар).**

Қадрли ўртоқлар! ССР Иттифоқи Олий Советининг учинчи сессияси Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 42 йиллиги арафасида тўпланди. Совет халқи Октябрнинг шонли байроғи остида, улуғ Ленин кўрсатиб берган йўлдан дадил қадамлар билан коммунизмнинг тўла ғалабаси сари олға бормоқда! **(Гулдурос, давомли қарсаклар. Ҳамма ўрнидан туради).**

Ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг СССР Олий Советининг сессиясида қилган доклади барча меҳнаткашларнинг диққат ва эътиборини ўзига тортди. Н. С. Хрушчев докладини меҳнаткашлар зўр эътибор билан тингладилар. Кўчаларда, хонадонларда, муассаса ва корхоналардаги радиоприёмниклар ва радио карнайлари олди жуда гавжум бўлди. СУРАТДА: пойтахтнинг «Правда Востока» кўчасидаги радио карнайи остида меҳнаткашлар Н. С. Хрушчев докладини тингламоқдалар.

И. Глауберзон фотоси.

МЕҲНАТКАШЛАРНИНГ 1959 ЙИЛ 7 НОЯБРДА ТОШКЕНТ ШАҲРИДА БЎЛАДИГАН НАМОЙИШИ ТЎҒРИСИДА

Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 42 йиллигини байрам қилиш куни—1959 йил 7 ноябрда Ленин номли майдонда Тошкент шаҳар меҳнаткашларининг намойиши бўлади. Намойиш эрталаб соат 10 да бошланади.

Намойишда қатнашадиган меҳнаткашлар ўз корхоналари ва муассасалари бўйича йиғилиш пунктларига тўпланадилар ва Ленин номли майдонга уюшган ҳолда белгиланган маршрут бўйича район колонналари билан борадилар.

Ленин номли майдонга пропуск билан, пропускда кўрсатилган пункт орқали соат 9 дан 45 минут ўтганга қадар қўйилади.

Транспортларнинг ҳамма турлари ва пиёдалар ҳаракати ўраб олинган зона ва намойишчиларнинг колонналари борадиган маршрут бўйича эрталаб соат 8 да тўхтатилади.

Махсус пропусклари бўлган автомашиналар Ленин номли майдонга Ленинград кўчаси бўйлаб соат 9-45 минутга қадар қўйилади.

Октябрь байрамини ўтказувчи шаҳар комиссияси.

КЕЧА КРЕМЛДА

СССР Олий Совети учинчи сессиясининг охирги мажлиси

Катта Кремль саройи тепасида Совет Иттифоқининг Давлат байроғи беш кун давомида ҳилпираб турди. Бу ерда СССР Олий Советининг учинчи сессияси иш олиб бориб, мамлакат халқ хўжалигини ривожлантиришнинг муҳим масалаларини муҳокама қилди. Сессия қабул қилган қонунларда Совет давлатининг тинчликсеварлик интилишлари, Коммунистик партия ва Совет ҳукуматининг социалистик экономика ва маданиятни янада юксалтириш, меҳнаткашларнинг фаровонлигини ошириш ҳақида, совет демократизмини янада ривожлантириш ҳақида қилаётган ғамхўрлиги акс эттирилган.

Депутатлар Совет Иттифоқининг куч-ғайрати туфайли кейинги вақтда халқаро вазиятнинг яхшилана бошланганлигини, бутун дунёда тинчликни мустаҳкамлаш учун қулайроқ перспективалар вужудга келганлигини зўр мамнуният билан таъкидладилар.

31 октябрда сессия ишининг охирги кунида халқаро аҳвол ва Совет Иттифоқининг ташқи сиёсати тўғрисидаги масала муҳокама қилинди.

Мажлис бошланишидан анча илгари Катта Кремль Саройига депутатлар ва жуда кўп меҳмонлар — Москва корхоналарининг ишчи ва хизматчилари, қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари, фан ва маданият арбоблари йиғилдилар. Залда дипломатик корпус аъзолари, совет ва чет эл матбуотининг вакиллари ҳозир бўлдилар.

Эрталаб соат 10. **А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, Л. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Муҳитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрушчев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, Д. С. Коротченко, Я. Э. Калнберзин, А. П. Кириленко, А. Н. Косигин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, Н. В. Подгорний, Д. С. Полянский** ўртоқлар ҳукумат ложаларига чиқадилар. Залдагилар уларни гулдурос қарсаклар билан кутиб оладилар. Ҳамма ўрнидан туради.

Раислик қилувчи Миллатлар Совети Раиси **Я. В. Пейве Иттифоқ Совети** билан **Миллатлар Советининг** қўшма мажлисини очиқ деб эълон қилади.

Доклад қилиш учун СССР Министрлар Совети Раиси, КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари депутат **Н. С. Хрушчевга** сўз берилади. Депутатлар ва меҳмонлар Совет ҳукумати бошлиғини ўринларидан туриб кутиб оладилар. Зал гумбазлари остида гулдурос овация узоқ давом қилади.

Ўртоқ Никита Сергеевич Хрушчевнинг ёрқин, мазмундор доклади зўр эътибор билан тингланди ва гулдурос қарсаклар билан бир неча марта бўлиниб турди.

Доклад юзасидан музокараларда депутатлардан СССР Медицина фанлари академиясининг президенти А. Н. Бакулев, Эстония ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари В. И. Клаусон, Москва—Сартировочная депосининг машинисти В. Г. Блаженов, СССР Ташқи ишлар министри А. А. Громико, Москва шаҳри ўрта мактаб директори О. В. Аблазова, Молдавия ССР «Вяца ноуэ» колхозининг раиси Е. Г. Сорочан, ёзувчи А. Е. Корнейчуклар, шунингдек СССР Министрлар Совети ҳузуридаги чет эллар билан маданий алоқа Давлат Комитетининг Раиси Г. А. Жуков сўзга чиқдилар.

Музокарада сўзга чиққан нотиқларнинг ҳаммаси Совет ҳукуматининг тинчликсевар ташқи сиёсатини қизғин маъқулладилар. Улар Н. С. Хрушчевнинг Америка Қўшма Штатларига қилган сафари халқаро кескинликни юмшатиш ишига ғоят катта ҳисса бўлиб қўшилганлигини таъкидладилар ҳамда Совет ҳукумати бошлиғига халқлар ўртасида тинчлик ва дўстликни мустаҳкамлаш йўлидаги зўр меҳнати учун самимий ташаккур изҳор қилдилар.

Иттифоқ Совети ва Миллатлар Совети Ташқи ишлар комиссиялари номидан депутат А. Е. Корнейчук Совет ҳукуматининг ташқи сиёсатини маъқуллаш ҳақида таклиф киритди. Шунингдек, у Комиссиялар номидан, ёппасига ва батамом қуролсизланиш ҳақидаги масала юзасидан жаҳондаги барча мамлакатларнинг парламентларига СССР Олий Советининг Мурожаатини қабул қилишни ҳам таклиф этди.

Олий Совет ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг доклади юзасидан бир овоздан қарор қабул қилади. Қарорда Совет ҳукуматининг ташқи сиёсати батамом ва тўла равишда маъқулланади. Шунингдек, жаҳондаги барча мамлакатларнинг парламентларига Мурожаат қабул қилинади.

Зал гумбазлари остида гулдурос овация бошланиб кетади.

Кун тартибидаги масалалар кўриб бўлди. СССР Олий Советининг учинчи сессияси ёпиқ деб эълон қилинади. (ТАСС).

А. И. Микоян Мексикага боради

СССР Министрлар Совети Раисининг Биринчи Ўринбосари А. И. Микоян СССР нинг фан, техника ва маданият соҳасидаги ютуқлари Совет виставкасининг очилиши муносабати билан, шу йил ноябрь ойининг иккинчи ярмида Мексикага боради. Мексика ҳукумати билан келишиб олинишига мувофиқ, бу Виставка Мехико шаҳрида шу йил 22 ноябрдан 15 декабргача очиқ бўлади. (ТАСС).

31 ОКТЯБРГАЧА ҚАНЧА ПАХТА ТАЙЁРЛАНДИ

РАЙОНЛАР БЎЙИЧА

(Планга нисбатан процент ҳисобида)

Районлар	Бир кунлик ўсиш: Ҳаммаси	Бир кунлик ўсиш: Машина билан	Мавсум бошидан бери: Ҳаммаси	Мавсум бошидан бери: Машина билан
Қуйи Чирчиқ	0,67	—	100,78	155,43
Пискент	1,12	0,41	100,31	117,08
Гулистон	1,20	0,62	97,14	76,48
Сирдарё	1,03	0,62	91,23	88,99
Боёвут	1,00	0,50	90,88	73,50
Юқори Чирчиқ	1,20	—	90,46	100,33
Бўка	1,54	2,06	90,15	92,26
Оққўрғон	1,29	3,32	87,98	101,62
Орджоникидзе	1,18	2,30	86,13	96,30
Бекобод	1,12	0,92	85,11	54,57
Чиноз	1,08	1,88	84,33	126,52
Янгийўл	1,27	0,71	82,46	99,68
Ўрта Чирчиқ	1,14	2,89	82,16	96,97
Жами	1,15	1,27	89,10	92,37

СОВХОЗЛАР БЎЙИЧА

Совхозлар	Бир кунлик ўсиш: Ҳаммаси	Бир кунлик ўсиш: Машина билан	Мавсум бошидан бери: Ҳаммаси	Мавсум бошидан бери: Машина билан
Бушуев номли	2,00	—	146,14	205,00
«Бўка»	1,04	3,00	138,32	178,00
4. «Вревский»	0,83	—	127,50	—
«Малик»	0,63	0,93	109,84	112,63
«Мирзачўл»	0,56	—	106,48	92,60
«Гулистон»	0,31	0,25	104,48	201,00
«Социализм»	0,69	0,43	100,96	85,83
«ЎзССР беш йиллиги»	0,78	—	97,92	150,26
«Чаноқ»	0,90	—	95,37	12,43
«Оққўрғон»	1,08	—	95,10	103,10
«Пискент»	1,14	0,71	92,69	102,42
1. «Боёвут»	0,98	0,80	89,09	87,81
3. «Боёвут»	1,05	0,75	83,90	83,75
4. «Боёвут»	0,92	0,13	82,78	55,00
1. «Далварзин»	1,18	0,25	82,13	47,82
Киров номли	1,32	2,31	80,13	130,54
2. «Далварзин»	0,99	0,09	78,03	53,67
«Фарҳод»	1,71	—	74,31	23,83
«Дружба»	0,70	—	74,30	86,33
Жами	1,00	0,51	91,18	86,30

Редактор: З. ЕСЕНБОЕВ